

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Eeva Ekola

Jenna Jokela

VARHAISKASVATAJIEN KÄSITYK-
SIÄ LASTENSUOJELUN ASIAKKAANA
OLEVAN LAPSEN KOHTAAMISESTA
PÄIVÄKODISSA

Sosiaali- ja terveysala
2018

TIIVISTELMÄ

Tekijä	Eeva Ekola ja Jenna Jokela
Opinnäytetyön nimi	Varhaiskasvattajien käsityksiä lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen kohtaamisesta päiväkodissa
Vuosi	2018
Kieli	suomi
Sivumäärä	57 + 1 liite
Ohjaaja	Anne Savola-Vaaraniemi

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, millaisia käsityksiä varhaiskasvattajilla on lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen kohtaamisesta päiväkodissa sekä miten he kohtaavat tällaiset lapset. Lisäksi tutkittiin, millaista osaamista varhaiskasvattajalla tulee olla, kun lapsiryhmässä on lastensuojelun piirissä oleva lapsi. Tavoitteena oli saada lisätietoa kyseisestä aiheesta, jota alalla työskentelevät varhaiskasvattajat voisivat hyödyntää työssään.

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys koostuu seuraavista aiheista: varhaiskasvatus, lastensuojelu, kiintymyssuhde, osallisuus ja erityisen tuen tarve. Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Tutkimusaineisto kerättiin parihaastatteluina, joihin osallistui yhteensä kuusi varhaiskasvattajaa. Kaikki tutkimukseen osallistuneet olivat samasta päiväkodista. Aineisto analysoitiin sisällönanalyysin avulla ja sen tukena käytettiin teemoittelua.

Tutkimustulosten perusteella voidaan todeta, että varhaiskasvattajat kohtaavat kaikki lapset samanarvoisesti riippumatta lapsen taustasta. Tutkimustulosten mukaan varhaiskasvattajilta tulee löytyä muun muassa herkkyyttä ja ymmärrystä lasta kohtaan sekä monenlaista tietotaitoa eri aloilta. Varhaiskasvattajat kokivat, että normaalien sääntöjen ja rajojen sekä perusarkeen liittyvien taitojen hallinta on tärkeää, jotta voidaan tukea lastensuojelun piirissä olevaa lasta.

ABSTRACT

Author	Eeva Ekola and Jenna Jokela
Title	Early Childhood Educators' Views on Encountering a Child that is a Child Welfare Client in a Kindergarten
Year	2018
Language	Finnish
Pages	57 + 1 Appendix
Name of Supervisor	Anne Savola-Vaaraniemi

The purpose of this bachelor's thesis was to find out what kind of views the early childhood educators have on children in child welfare and how they encounter these children. A further aim was to find out what kind of skills and abilities an early childhood educator needs when there is a child in the group that is also a child welfare client. The aim was to get more information, which the early childhood educators could use in their work.

The theoretical part of this thesis includes early childhood education, child welfare, attachment, participation and child with special needs. This research is a qualitative research. The research data was collected with pair interviews. The study was participated by six respondents. All of them were kindergarten teachers from the same daycare centre. The material was analyzed with content analysis and with themes.

The research shows that early childhood educators encounter all children as equals regardless of their background. The research proves that early childhood educators should be sensitive and understanding towards the child and should have lots of knowledge from different areas of expertise. Early childhood educators felt that it is important to manage basic rules, boundaries and everyday life so that they can support a child that is a child welfare client.

Keywords Early childhood education, child welfare, interaction, participation, attachment, child with special needs

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO.....	8
2	VARHAISKASVATUS	9
	2.1 Varhaiskasvatuslaki	9
	2.2 Varhaiskasvatuksen kymmenen tavoitetta.....	10
	2.3 Varhaiskasvatuksen pedagogiikka	11
	2.4 Välittämisen pedagogiikka.....	12
	2.5 Erityisen tuen tarve	13
	2.6 Osallisuus.....	14
	2.6.1 Osallisuuden portaat.....	15
	2.6.2 Osallisuuden asteet.....	17
	2.6.3 Sensitiivinen kasvattaja.....	18
3	LASTENSUOJELU	19
	3.1 Keitä ovat lastensuojelun asiakkaat?	20
	3.2 Lastensuojelulaki	21
	3.3 Lasten oikeudet	21
	3.4 Kiintymyssuhde	23
	3.4.1 Turvallinen kiintymyssuhde.....	23
	3.4.2 Välttelevä kiintymyssuhde.....	24
	3.4.3 Ristiriitainen kiintymyssuhde.....	25
	3.4.4 Jäsentymätön eli organisoitumaton kiintymyssuhde.....	25
4	AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET	27
5	TUTKIMUKSEN TAVOITE JA TOTEUTUS.....	28
	5.1 Tutkimuskysymykset	28
	5.2 Tutkimusote	29
	5.3 Tutkimuksen kohde.....	29
	5.4 Aineiston kerääminen	30
	5.5 Aineiston analysointi	31

5.6	Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	32
5.6.1	Validius ja reliaabelius	33
6	TUTKIMUKSEN TULOKSET.....	35
6.1	Taustatietoa	35
6.2	Varhaiskasvattajan ominaisuudet ja osaaminen.....	36
6.2.1	Varhaiskasvattajien ominaisuudet käytännön tilanteissa	37
6.2.2	Lastentarhanopettajan tietotaito	38
6.2.3	Sensitiivisen kasvattajan määritelmä	40
6.3	Kiintymyssuhde	41
6.4	Erityisen tuen tarve	42
6.4.1	Päiväkodin mahdollisuudet tukea lastensuojelun asiakkaana olevaa lasta.....	45
6.5	Vuorovaikutus ja kohtaaminen	46
6.5.1	Lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen kohtaaminen	46
6.5.2	Lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen vuorovaikutus	47
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	49
8	POHDINTA.....	53
	LÄHTEET.....	55

LIITTEET

KUVIOLUETTELO

- Kuvio 1.** Varhaiskasvattajan ominaisuudet lastensuojelun asiakasta kohdatessa. 36
- Kuvio 2.** Lastensuojelun piirissä olevan lapsen kiintymyssuhteen näyttäytyminen päiväkodissa. 41
- Kuvio 3.** Erityisen tuen tarpeen ilmeneminen lastensuojelun piirissä olevilla lapsilla. 43
- Kuvio 4.** Päiväkodin mahdollisuudet tukea lastensuojelun piirissä olevaa lasta. 45

LIITELUETTELO

LIITE 1. Teemahaastattelurunko

1 JOHDANTO

Varhaiskasvatuslain mukaan jokaisella lapsella on oikeus varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatus toimii hyvänä kasvun pohjana lapsen taustasta riippumatta. Lapselle voidaan järjestää varhaiskasvatusta myös lastensuojelun avohuollon tukitoimena. Varhaiskasvatusta pidetään lapsen kasvua ja kehitystä tukevana, joten lapsi, joka on lastensuojelun piirissä, voi mahdollisesti hyötyä kyseisestä palvelusta. Varhaiskasvattajilla voi mahdollisesti olla myös omien toimien ja suhtautumisensa kautta positiivinen vaikutus tällaiseen lapseen.

Opinnäytetyön aiheena on varhaiskasvattajien käsityksiä lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen kohtaamisesta päiväkodissa. Tutkimusaineisto kerättiin varhaiskasvattajilta haastattelulla. Tarkoituksena oli selvittää, millaisia käsityksiä varhaiskasvattajilla on lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen kohtaamisesta päiväkodissa, millaista osaamista varhaiskasvattajalla tulee olla, kun lapsiryhmässä on lastensuojelun asiakkaana oleva lapsi ja miten varhaiskasvattajat kohtaavat lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen. Tavoitteena oli saada lisätietoa kyseisestä aiheesta, jota alalla työskentelevät varhaiskasvattajat voivat hyödyntää työssään. Lastensuojelua ja varhaiskasvatusta on eri tutkimuksissa tutkittu paljon, mutta aikaisempaa tutkimusta juuri tästä aiheesta on melko vähän.

Opinnäytetyössä paneudutaan sekä lastensuojelun että varhaiskasvatuksen toimintaympäristöön. Opinnäytetyö rajattiin seuraaviin aiheisiin: varhaiskasvattajan ja lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen välinen vuorovaikutus, varhaiskasvattajan osaaminen, lapsen mahdollinen erityisen tuen tarve ja pedagogiikka.

Opinnäytetyössä käytettiin kvalitatiivista eli laadullista tutkimusmenetelmää. Tutkimuskohteena oli kuusi varhaiskasvattajaa. Aineisto kerättiin teemahaastattelulla ja se toteutettiin parihaastatteluna. Haastattelulomake testattiin ennen varsinaista haastattelua, ja kysymykset lähetettiin päiväkodinjohtajalle etukäteen. Aineistoa analysoitiin sisällönanalyysillä sekä teemoittelun avulla.

2 VARHAISKASVATUS

Varhaiskasvatus on yksi suomalaisen koulutusjärjestelmän alueista, jonka tehtävänä on tukea ja täydentää huoltajien tekemää kasvatustyötä (Opetushallitus 2016, 8). Varhaiskasvatus on kokonaisuus, jonka muodostavat lapsen suunnitelmallinen ja tavoitteellinen kasvatus, opetus ja hoito (THL, 2017). Nämä varhaiskasvatuksen painotukset tulevat esiin eri ikäisillä eri tavoin, mutta kaiken varhaiskasvatustoiminnan perustana on kuitenkin aina lapsen perustarpeista huolehtiminen ja hyvän hoidon toteuttaminen (Piironen-Malmi & Strömberg 2008, 26). Varhaiskasvatuksessa keskiössä on myös pedagogiikka (THL 2017).

Varhaiskasvatusta järjestää päiväkodit, perhepäivähoito sekä erinäiset muut kerhoja leikkitoiminnot. Lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen päättää hänen vanhemmat, mutta jokaisella lapsella on kuitenkin oikeus osallistua varhaiskasvatukseen. (THL 2017.)

2.1 Varhaiskasvatuslaki

Varhaiskasvatuslaissa (L540/2018) säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen ja varhaiskasvatuksen tuottamisesta sekä sen järjestämisestä kuten myös varhaiskasvatuksen tietovarannosta. Varhaiskasvatuksen toimintamuotoina toimivat perhepäivähoito, päiväkotitoiminta sekä avoin varhaiskasvatustoiminta. Lapset, jotka eivät ole oppivelvollisuusiässä ovat oikeutettuja varhaiskasvatukseen. Lisäksi myös vanhemmat lapset voivat saada varhaiskasvatusta, mikäli erityiset olosuhteet vaativat sitä.

Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksella tarkoitetaan lapsen tavoitteellista sekä suunnitelmallista hoidon, kasvatuksen ja opetuksen muodostamaa kokonaisuutta, jossa pedagogiikka on keskeisenä osana (L540/2018).

Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan tulee järjestää ohjausta ja neuvontaa varhaiskasvatukseen oikeutetun lapsen vanhemmille tai muille huoltajille heidän käytettävissään olevista varhaiskasvatuspalveluista. Ohjauksessa on kerrottava

varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot sekä muut vaihtoehdot, joilla on merkitystä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen. Varhaiskasvatusta järjestäessään kunnan on oltava yhteistyössä liikunnasta, kulttuurista, opetuksesta, lastensuojelusta ja muusta sosiaalihuollosta, neuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa. (L540/2018.)

Toteutettaessa, arvioitaessa sekä suunniteltaessa lapsen varhaiskasvatusta on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu ja selvítettävä lapsen mielipiteet ja toivomukset sekä huomioitava hänen ikänsä että kehityksensä. Lapsen vanhemmilla tai muilla huoltajilla tulee olla mahdollisuus vaikuttaa ja osallistua lapsensa varhaiskasvatuksen arviointiin, toteutukseen ja suunnitteluun. (L540/2018.)

Tähän lakiin perustuen opetushallitus määrää varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen yhdenmukaista toteutumista koko maassa, ohjata varhaiskasvatuksen laadun kehittämistä sekä järjestää tässä laissa säädettyjä varhaiskasvatuksen tavoitteita. (L540/2018.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen järjestämisen keskeisistä sisällöistä, lapsen vanhempien ja varhaiskasvattajan järjestäjän välisestä yhteistyöstä, lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä sekä monialaisesta yhteistyöstä. Lapsen hoidon, kasvatuksen ja opetuksen toteuttamiseksi lapselle on laadittava henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen vanhemman tai muun huoltajan sekä lapsen hoidosta, opetuksesta sekä kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kanssa. (L540/2018.)

2.2 Varhaiskasvatuksen kymmenen tavoitetta

Varhaiskasvatustlain mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää lapsen kokonaisvaltaista kasvua, hyvinvointia sekä terveyttä iän ja kehitystason mukaisesti, edistää elinikäistä oppimista ja oppimisen edellytyksiä. Toteuttaa lapsen liikkumiseen, leikkiin sekä kulttuuriperintöön liittyvää laaja-alaista pedagogista toimintaa

sekä mahdollistaa positiiviset oppimiskokemukset. Taata kehittävä, oppimista edistävä, turvallinen ja terveellinen varhaiskasvatusympäristö. Turvata toimintatapa, joka kunnioittaa lasta, sekä varmistaa vuorovaikutussuhteen pysyvyys lapsen ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä. (Opetushallitus 2015.)

Antaa kaikille lapsille samat oikeudet varhaiskasvatukseen, tukea sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia kunnioittaa ja ymmärtää kulttuuriperinnettä, sekä kunkin kulttuurista, uskonnollista, kielellistä ja katsomuksellista taustaa. Huomioida jokaisen lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarvittaessa apua varhaiskasvatuksessa, monialaisessa yhteistyössä. Kehittää lapsen vuorovaikutustaitoja ja edistää vertaisryhmässä toimimista sekä opastaa kestävään ja eettisesti vastuulliseen toimintaan, ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen. Taata lapsen mahdollisuus vaikuttaa itseään koskevissa asioissa. Olla yhteistoiminnassa lapsen ja hänen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin ja kehityksen parhaaksi sekä kannustaa kasvutyössä lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa. (Opetushallitus 2015.)

2.3 Varhaiskasvatuksen pedagogiikka

Varhaiskasvatuksen pedagogiikalla tarkoitetaan varhaiskasvattajan toteuttamaa tietoista toimintaa lasten hyvinvoinnin sekä oppimisen toteuttamiseksi. Pedagogiikka näkyy muun muassa oppimisympäristössä, varhaiskasvatuksen keskeisessä elementissä, leikissä sekä arjen toimintakulttuurissa. Keskeisenä osana varhaiskasvatuksen pedagogiikkaa on lasten osallistaminen. (Rautiainen 2016.)

Pedagogiikka perustuu varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määriteltyyn arvoperustaan ja käsitykseen lapsuudesta, lapsesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan ammatillisesti johdettua sekä ammattihenkilöstön toteuttamaa tavoitteellista ja suunnitelmallista toimintaa, jonka pääpainona on lasten oppimisen sekä hyvinvoinnin toteutuminen. Varhaiskasvatuksen pedagogiikka ja sen painottuminen varhaiskasvatuksessa edellyttää henkilöstön yhteistä ymmärrystä lasten hyvinvoinnin ja oppimisen tukemisesta. (Opetushallitus 2016, 20–21.)

Varhaiskasvatuksen pedagogiikkaan heijastuvat kulttuuriset muutokset. Käsitteet kasvatuksen päämääristä ja tulkinnat muun muassa lasten ja aikuisten suhteista sekä lasten kehityksestä ja oppimisesta saattavat muuttua. Varhaiskasvatuksen julkisissa instituutioissa työskentelevien asema pedagogisina toimijoina määritellään eri aikoina eri tavoin. (Karila 2013, 9.)

2.4 Välittämisen pedagogiikka

Jokainen meistä tarvitsee välittämistä riippumatta siitä, minkä iän tai minkä sukupuolen omaavia olemme. Vaadimme välittämistä, jotta kohdatuksi ja huomatuksi tulemisen tarve tyydyttyvät. Välittämisellä tarkoitetaan niin huolenpitoa, kasvatusta, opetusta, ohjausta kun hoitoakin. Ne kaikki liittyvät toisiinsa etiikan näkökulmasta, ja jokaisella kasvattajalla on työtä tehtävänä, jotta tällainen ponnistus saataisiin aikaiseksi. (Piironen-Malmi ym. 2008, 8–9.)

Kasvatuksessa välittäminen näkyy tavoitteellisuutena, joten lapsen kasvatukseen osallistuvan tulee punnita sitä, mitkä asiat ovat tärkeitä lapsen tasapainoiselle kehitykselle ja kasvulle. Mitä asioita, tietoja, taitoja ja asenteita hän välittää lapselle, jotta lapsesta tulisi tulevaisuudessa aikuinen, joka on kiinnostunut niin omasta, kun muidenkin hyvinvoinnista ja ottaa teoissaan huomioon luonnon ja ympäristön. (Piironen-Malmi ym. 2008, 9.)

Nykyisissä varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa vastataan juuri näihin Piironen-Malmin pohdintoihin laaja-alaisen osaamisen osiossa. Laaja-alainen osaaminen on jaettu viiteen eri osa-alueeseen, joita ovat: arjen taidot ja itsestä huolehtiminen, ajattelu ja oppiminen, vaikuttaminen ja osallistuminen, vuorovaikutus, ilmaisu ja kulttuurinen osaaminen ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen sekä monilukutaito. Näitä taitoja aletaan harjoittelemaan jo päiväkotikäisenä ja niiden kehittäminen jatkuu koko elämän. (Opetushallitus 2016, 21–22.)

Kyseinen kasvatustehtävä on vaativa, ja tämän vuoksi ammattikasvattajan tulisi omata teoretietoutta sekä kasvatustietoisuuteen kiedottua kokemustietoa. Hänen tulisi myös omassa toiminnassaan huomioida valtansa ja vastuunsa seuraukset.

Välittämiseen liittyy vahvasti eettinen aspekti sekä emotionaalinen lataus, siksi kasvatuksessa tapahtuvien tilanteiden tulee sisältää vuorovaikutusta ja tilanteita, jotka saavat aikaiseksi tunnekokemuksia. (Piironen-Malmi ym. 2008, 9.)

Välittämisessä kyse on etenkin ajattelutavasta ja asenteesta, ei tietynlaisista käyttäytymistavoista tai toimenpiteistä. Tämä on hyvä, sillä erilaiset lapset tarvitsevat erilaista välittämistä ja erilaiset kasvattajat ilmaisevat välittämistään eri tavoin. Välittäminen sisältää kuitenkin aina halun tehdä hyvää toiselle osoittamalla esimerkiksi empaattisuutta ja vastuuntuntoa, kuuntelemalla ja kiinnittämällä huomiota toiseen ihmiseen. Yksi välittämisen pedagogiikan tärkeä osa on opettaa lapsi jo pienestä ilmaisemaan välittämistä vilpittömästi ja aidosti. Se voi tapahtua niin sanoilla, teoilla kuin olemuksella. Lapsi voi sanoa kaverilleen esimerkiksi: ”Olet kiva kaveri Maija” tai ”Kiitos kun odotit Heikki”. Tulee muistaa, että välittäminen on opittu erityinen tapa, ei itsestäänselvyys. (Piironen-Malmi ym. 2008, 10–11.)

Kasvattajan toiminnassa välittämisen pedagogiikka näkyy siten, että lapsen terveydestä, perustarpeista ja toimintakyvystä pidetään huolta. Lapsella tulisi olla tunne siitä, että hän on hyväksytty ja arvostettu sellaisena, kun hän on ja hänet kuullaan ja nähdään ja hänen itsetuntoaan vahvistetaan. (Piironen-Malmi ym. 2008, 26.)

2.5 Erityisen tuen tarve

Päiväkodissa lapsen kehitystä ja kasvua tuetaan erilaisin keinoin kuten tavallisilla arkeen kuuluvilla kasvumenetelmillä sekä tekemällä yhteistyötä niin lasten vanhempien, alkuopetuksen, varhaiskasvatuksen kuin muidenkin eri alojen ammattilaisten kanssa. Myös tarkkaan mietityillä ryhmärakenteilla pystytään vaikuttamaan lapsen hyvinvointiin. (Kerava 2018.)

Lapselle, joka tarvitsee erityistä tukea päivähoidossa, järjestetään apu aivan tavallisessa päiväkotiryhmässä yksilölliset tarpeet huomioon ottaen. Erityislastentarhanopettajalla on tärkeä rooli tällaisessa tilanteessa, ja hän vastaakin omalla toiminnallaan lapsen yksilöllisen kasvun, kehityksen ja oppimisen toteutuksesta ja

ohjaamisesta. Hän myös tukee omalla osaamisellaan ja tiedollaan niin vanhempia, kun muitakin varhaiskasvatushenkilöstöön kuuluvia. (Kerava 2018.)

Välittömästi tuen tarpeen tullessa ilmi, keskustelee varhaiskasvattaja asiasta lapsen vanhempien kanssa ja aloittaa yleisen tuen antamisen. Yleisellä tuella tarkoitetaan lapsen päiväkotipäivän aikana tapahtuvaa toimintaa, jolla pidetään huoli lapsesta, vastataan hänen arjessa esiintyviin kasvun haasteisiin ja ennaltaehkäistään oppimiseen liittyviä ongelmia. Yleistä tukea on esimerkiksi: apuvälineet, erityislastentarhanopettajan tuki arjessa, pedagogiset muutokset, perhetyöntekijän apu, ryhmäkoon muutokset ja yhteistyön vahvistaminen. (Kerava 2018.)

Tehostettu tuki tulee mukaan silloin, kun yleinen tuki koetaan riittämättömäksi. Tehostettu tuki on yleistä tukea vahvempaa ja suunnitelmallisempaa, siihen liittyy myös enemmän havainnointia sekä näkökulma, joka tarkastelee kehitystä uhkaavia tekijöitä. (Peda 2017.)

Kyseessä on varhaiskasvatuksen erityinen tuki silloin, kun edellä mainitut tuen muodot ovat osoittautuneet riittämättömiksi, ja lapsen tarvitsema tuki on pitkäaikaisista. Määrätietoinen yhteistyö, yksilöllinen lapsen auttaminen sekä suunnitelmallisuus ovat avainasemassa erityisestä tuesta puhuttaessa. (Kolmiportainen tuki varhaiskasvatuksessa 2018, 5.) Usein lapsella on laajoja kasvatuksellisia tai kuntouksellisia haasteita ja puutteita, kun erityinen tuki otetaan käyttöön (Kempele 2015, 5). Erityinen tuki voi tarjota omana apukeinonaan yleisen ja tehostetun tuen rinnalle esimerkiksi lapselle oman avustajan sekä kuntoukselliset ja tavoitteelliset toiminnot niin pienryhmässä, kun yksinkin. (Kerava 2018.)

2.6 Osallisuus

Lapsen ja aikuisen välisessä valtasuhteessa on näkyvillä se, millaisena toimijana lapsi nähdään, miten paljon häntä tuetaan eri kehitysvaiheissa ja minkälaisin toimenpitein häntä ohjataan. Valtasuhteen taustalla on kyseisessä kulttuurissa ja ajassa elävät käsitykset lapsen asemasta ja perusolemuksesta, kehityksen ja oppimisen luonteesta sekä varhaiskasvattajan omat näkemykset. Nykyisen

lapsuudensosiologisen näkemyksen mukaan valtasuhde tulisi nähdä kaksisuuntaisena ja vuorovaikutuksessa yhä uudelleen rakentuvana. Lapsi tulee siis nähdä aktiivisena olentona, joka monin keinoin hakee valtaa vuorovaikutuksessa. (Hujala & Turja 2016, 42.) Myös valtakunnallisiin varhaiskasvatusta ja esiopetusta ohjaaviin asiakirjoihin on kirjattu näkemys lapsesta aktiivisena osapuolena tiedon ja maailmankuvansa rakentamisessa sekä vuorovaikutuksessa. Lapsen oikeuksien sopimukseen perustuvat arvolähtökohdat on tuotu tarkoin esiin varhaiskasvatuksen perusteissa, ja kyseisten perusteiden mukaan lapsen pitää tulla kuulluksi kehitystason ja iän velvoittamalla tavalla. Lapsen mielipidettä ja kokemusta tulee myös kunnioittaa ja hänet tulisi ottaa mukaan varhaiskasvatuksessa ympäristön rakentamiseen, suunnitteluun ja arviointiin. (Hujala & Turja 2016, 43–44.) Osallisuuden kautta lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, valintojen seurauksista ja vastuusta pääsee kehittymään (Opetushallitus 2016, 30).

Osallisuudella tarkoitetaan syvimmissä merkityksessä sitä, että ihmisillä, tässä tapauksessa lapsilla on mahdollisuus vaikuttaa heitä koskeviin asioihin osallistumalla oman yhteisönsä toimiin kuten suunnitteluun ja päätöksen tekoon sekä olemalla kantamassa vastuuta toiminnan toteutuksesta. Lapsen tulee myös tulla kuulluksi. (Hujala & Turja 2016, 47.) Jotta osallisuus toteutuu, tarvitaan tiettyjä elementtejä kuten kommunikaatiota, kieltä ja materiaaliset ehdot. Myös tiedonsaanti tulee olla mutkatonta ja tunnetasolla tulee olla luottamus niin itseen kun muihinkin. Voi esimerkiksi olla, että lapsen kommunikaatiokyky on rajoittunut, jolloin aikuisen tehtävänä on antaa tietoa sellaisessa muodossa (esimerkiksi kuvat), jotta lapsi voi ymmärtää ja muistaa niitä. (Hujala & Turja 2016, 50.)

2.6.1 Osallisuuden portaat

Marjanen, Marttinen ja Varsa (2013, 79) kertovat teoksessaan osallisuuden tikapuista. Osallisuuden tikapuiden takana on Roger Hart. Hän loi kyseisen mallin vuonna 1992 (Hart 1999, 40.) Osallisuuden tikapuissa on kahdeksan porrasta. Osallisuuden portailta tai osallisuuden tikapuilla on tarkoitus kuvata henkilön osallisuutta. Mitä alemmalla portaalla henkilö, tässä tapauksessa lapsi on, sitä vähemmän

hänellä on mahdollisuuksia vaikuttaa asioihin. Kun hän pääsee ”kiipeämään” portaita ylemmäs, hänen vaikutusmahdollisuudet kasvavat ja katsotaan, että myös osallisuus lisääntyy sitä myötä. Tärkeintä kuitenkin on, että lapselle itselleen syntyy kokemus osallisuudesta. Ei tule myöskään tavoitella vain ylös pääsemistä, sillä muutoin ajattelu voi muuttua kaavamaiseksi. Tulee muistaa, että eri organisatioissa osallisuus voi toteutua eri tavoilla lasten ja aikuisten välisessä toiminnassa. (THL 2016.)

Marjanen ym. (2013, 79–81) ovat avanneet tikapuiden askelmia seuraavalla tavalla. Ensimmäisellä askelmalla lapsen mielipidettä tai ajatuksia ei huomioida, vaikka hän on toiminnassa mukana. Lapsi saattaa esimerkiksi piirtää päiväkodin näyttelyyn oman taideteoksensa, mutta ei pääse osallistumaan näyttelyn järjestelyihin. Toisella askelmalla lapset ovat tilanteessa ikään kuin koristeena ja hokevat esimerkiksi aikuisen perässä aikuisen valitsemaa laulua, jonka sisältöä lapsi ei itse tunnista. Kolmannella portaalla voidaan järjestää esimerkiksi paneeli, jossa muodon vuoksi kysytään lapsen mielipide. Lapsella ei kuitenkaan ole riittäviä keinoja tuoda ajatuksiaan esille, eikä kukaan oleta lapsen aidosti osallistuvan ajatuksillaan. Neljännellä askelmalla lapsi on osallinen, hänen mielipidettä kunnioitetaan ja vapaaehtoisuutta korostetaan toimintaan osallistuessa. Aikuiset tekevät kuitenkin edelleen päätökset ja ovat edelleen isoimmassa roolissa. Viidennellä askelmalla aikuinen johtaa ja suunnittelee toimintaa, mutta lapsen näkemys toiminnasta huomioidaan. Kuudennella askelmalla aloite toimintaan tulee kasvattajalta, mutta lapsi on mukana jokaisessa vaiheessa niin toteutuksessa kun suunnittelussakin. Seitsemännellä askelmalla kasvattajan rooli on auttaa tarvittaessa, mutta muutoin pysyä vain toiminnan taustalla. Tällöin lapset saavat itse laittaa toiminnan alulle sekä toteuttaa sitä. Viimeisellä, kahdeksannella askelmalla korostuu aikuisen ja lapsen tasavertaisuus. Kaikki toiminnan vaiheet sekä päätökset syntyvät yhteistoiminnassa. (Hart 1996, 40–46.)

2.6.2 Osallisuuden asteet

Mikko Oranen kuvaa osallisuutta osallisuuden asteilla. Lastensuojelussa kyseisiä osallisuuden elementtejä on kuusi. Näitä ovat; 1) lapsen oma päätös siitä, osallistuuko hän toimintaan vai ei. 2) Lapsen riittävä informointi häntä koskevista asioista kuten oikeuksista, roolista ja koko työprosessista. 3) Lapsella tulee olla mahdollisuus vaikuttaa prosessiin. 4) Lapsen tulee saada tuoda julki ajatuksensa omana itsenään. 5) Lastensuojelussa puitavat asiat ovat usein monimutkaisia ja siksi lapselle tuleekin tarjota tuki omien mielipiteiden selvittämiseen ja ilmaisuun. Monesti voi olla aiheellista myös avata, miksi hänen ajatuksensa on tärkeä. 6) Asiakkaana olevalle lapselle tulee tarjota mahdollisuus tehdä itsenäisiä päätöksiä asioista, jotka vaikuttavat suoraan hänen elämäänsä. (Lönnbäck 2012, 24.)

Osallisuudessa on Orasen mukaan kyse siitä, että lapsi voi olla mukana toteuttamassa, määrittämässä ja arvioimassa työtä, joka tehdään hänen edun toteutumiseksi (Lönnbäck 2012, 23–24). Tulisi kuitenkin muistaa, että myös kieltäytyminen on osa osallisuutta ja on tietynlainen kannanotto asiaan. Työntekijän tehtävänä on toki varmistaa, ettei kieltäytyminen johdu tiedon puutteesta tai siitä että hänet olisi jätetty asian kanssa yksin. (Lönnbäck 2012, 25.)

Niin Oranen (2007) teoksessaan kuten myös Nigel Thomas, joka on luonut oman osallisuuden teorian, ovat sitä mieltä, että osallistaminen on onnistunutta, vain jos lapsi kokee, että häntä on kuultu. He myös painottavat työntekijöiden asennetta osallistamiseen sekä sitä että lapset ovat aina yksilöitä omanlaisine tilanteineen, jolloin tietty tapa toimia tai tietty malli ei toimi kaikkiin. (Lönnbäck 2012, 25.)

Parhaimmassa tapauksessa osallisuuden kautta lapsi on aktiivinen toimija, hänen tilanteensa on näkyvillä ja hän saa harjoittaa omia kansalaistaitojaan (Lönnbäck 2012, 25–26).

2.6.3 Sensitiivinen kasvattaja

Sensitiivisyydeksi kutsutaan kykyä reagoida lapsen tunnekielellä. Sensitiivinen aikuinen kykenee myönteisesti sekä aidosti ilmaisemaan tunteita lapselle. Lämmin katse ja ääni sekä aito, kiinnostunut hymy luo lapselle turvallisuutta enemmän kuin aikuisen tietoinen pyrkimys olla turvallinen ja välittävä aikuinen. (Kan-ninen & Sigfrids 2012, 92.) Lapset aistivat herkästi eron aidossa ja epäaidossa tunteessa, jonka vuoksi sensitiivisyys ei tarkoita keinotekoisista positiivisuutta. Lapsi voi tulkita lattean ja liian totisen tunnekielen vihamielisyydeksi, vaikka aikuinen ei sitä tarkoittaisi. (Kanninen & Sigfrids 2012, 93.)

Rusasen (2011, 98) teoksessa kerrotaan, että sensitiivisyydestä on hyötyä lapsen ongelmien hahmottamisessa. Lapsi uskaltaa tuoda vapaasti negatiivisia tunteita esille, kun hän on sensitiivisen ja ymmärtävän aikuisen seurassa. Sensitiivinen aikuinen kykenee myös näkemään lapsen ongelmat realistisella tavalla, eikä torju niiden olemassaoloa (Kemppinen 2006, 101). Yksi laadukkaan varhaiskasvatuksen tärkeimmistä ehdoista ovat sensitiiviset aikuiset. Sensitiivisyys näkyy muun muassa työotteessa. Vaikka enemmistö aikuisista omaksuisivat ailahtelevaisen työotteen, sensitiivinen aikuinen ei helposti suostu omaksumaan tämänkaltaista työotetta vaan pyrkii aina kohtaamaan lapsen herkkyydellä. (Kalliala 2008, 262.)

Sensitiivinen herkkyyys on erityisen merkityksellistä tilanteissa, joissa lapsen tunteidenpurkaus on voimakkaimmillaan. Sensitiivinen kasvattaja ei hylkää lapsen voimakasta tunnetilaa vaan tunnistaa sensitiivisesti, että lapsen itku- tai raivokohdauksen syynä saattaa olla jokin mieltävä painava asia kuten esimerkiksi vaikeus erota vanhemmasta. Tällaisessa tilanteessa sensitiivinen kasvattaja ei puutu jo aiemmin käsiteltyyn asiaan vaan kannustaa lasta uusiin askareisiin lämpimällä sekä positiivisella vuorovaikutuksella. Sensitiivinen kasvattaja osaa tulkita hienovaraisesti lasta haastavissa tilanteissa. (Ahonen 2015, 118–119.)

3 LASTENSUOJELU

Ensisijaisesti lapsen hyvinvoinnista vastaa hänen vanhempansa. Heidän tehtävään on huolehtia lapsen hyvinvoinnista sekä kasvatuksesta. Yhteiskunnan on kuitenkin lastensuojelulain mukaan tuettava vanhempia ja tarjottava heille apua tarpeen mukaan, ja mahdollisesti myös ohjata perhe lastensuojelun asiakkaiksi. (THL 2016.) Perheen kasvatuseriaatteisiin tai tilanteeseen ei ulkopuolinen kuitenkaan saa puuttua ilman selkeitä perusteita. Vanhemman ollessa päihteiden väärinkäyttäjäksi, psyykkisesti häiriintynyt tai hänen käyttäessään ruumiillista väkivaltaa kasvatuserkeinä muodostuu lapsen edun ja vanhempien kasvatuserkeiden välille ristiriita. Tällöin lastensuojelun ammattilainen katsoo lapsen kotitilanteen olevan lapselle vaurioittava ja turvaton, vaikka olisikin vanhemmalle tärkeä ja he haluaisivat asua yhdessä. (Taskinen 2010, 24.)

Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua toteuttaessa viranomaisen tulee huomioida vanhempien oikeudet ja velvollisuudet päättää lapsen kasvatuksesta ja hyvinvoinnista. Eli vaikka lastensuojelun palveluja järjestettäisiin, tulisi viranomaisen katsoa, että vanhemmat pystyvät toteuttamaan omaa kasvatuserkeitään. (THL 2016.)

Lastensuojelu on osa laaja-alaista lasten suojelua. Lastensuojelun viranomaiset eivät siis yksinään toteuta lasten suojelua, vaan lasten ongelmien ehkäisy ja hyvinvoinnin edistäminen liittyy moniin muihinkin yhteiskunnallisiin toimiin. Esimerkiksi lapsen elinympäristöllä niin kotona, koulussa, päivähoitossa kuin muussakin lähiympäristössä on vaikutus lapsen kehitykseen ja hyvinvointiin. Ympäristön tulisikin aina olla turvallinen ja virikkeitä kuten leikkiä mahdollistava. (THL 2016.)

Vanhempien tukeminen kasvatuserkevissä, kasvuoloihin vaikuttaminen sekä varsinainen lasten suojeluserke ovat lastensuojelun peruserkeitä (THL 2016). Katsotaan ettei vanhempia ole tarpeeksi tuettu yhteiskunnan puolesta, jos lastensuojelulle on tarvetta (Taskinen 2010, 20).

3.1 Keitä ovat lastensuojelun asiakkaat?

Vaikkakin suurin osa suomalaisista lapsista voi todella hyvin, on lasten ja nuorten keskuudessa suuri joukko myös sellaisia, joiden ongelmat ovat yhä syvempiä ja monimutkaisempia. Nykytilanteen taustalla on monia erinäisiä tekijöitä, mutta etenkin yhteiskunnassa vallitsevalla ilmapiirillä sekä perheiden taloudellisella tilanteella näyttäisi olevan merkitystä. On ajateltu, että 1990-luvulta lähtien nousussa olleet lastensuojelun asiakkaiden määrät ovat johtuneet silloin hallinneesta taloudellisesta lamasta, mutta vaikka tilanne on kohonnut, on kunnan taloudelliset ongelmat jääneet osittain elämään. Tämä näkyy etenkin avohuollossa olevien lasten määrässä. (Taskinen 2010, 7–8.)

Lastensuojelun asiakkaaksi lapsi tulee usein alle 3-vuotiaana. Väestön lapset 2005 tutkimuksen mukaan heistä suurin osa asuu yksinhuoltaja perheessä, useimmiten äidin kanssa. Vain joka kolmas oli ydinperheestä tuleva. (Bardy 2013, 94.) Lastensuojelutoimen alaisena olevia lapsia yhdistää usein elämässä hallitsevat pahoinvointia aiheuttavat tekijät sekä monet erilaiset muutokset elämässä kuten perherakenteen, kasvuympäristön tai paikkakunnan muutos, jolloin myös tuttu ja turvallinen päiväkotiryhmä on vaihtunut (Bardy 2013, 95).

Myös köyhyys perheessä lisää lastensuojelu tarpeen riskiä huomattavasti. Toimeentulotuen ja lastensuojelun välillä on selvä yhteys, lastensuojelun avohuoltoon tulneiden lasten vanhemmista 45% sai toimeentulotukea ja 54% otettiin huostaan sellaisista perheistä, jotka olivat saaneet toimeentulotukea. (Bardy 2013, 95.) Suomalainen lapsi 2007, mukaan 37% äideistä oli töissä asiakkuuden alkaessa ja kolmas osa kävi töissä huostaanottotilanteessa. Isien työmarkkinatilanne oli sosiaalityöntekijöiltä hämärän peitossa. 43% lapsista asui puolestaan perheessä, jossa toisella vanhemmista tai isällä eikä äidillä ollut työtaustaa laisinkaan. (Bardy 2013, 95.) Täytyy kuitenkin muistaa, että etenkin nuoren kuohuntavaiheessa myös hyvätuloiset perheet saattavat olla pulassa ja usein onkin niin, että monet eri tekijät saavat aikaan lastensuojelun tarpeen (Taskinen 2010, 8).

Lastensuojelu tarpeessa olevia perheitä vaivaa myös usein vanhempien runsas päih-teiden käyttö sekä sekakäyttö. Myös mielenterveysongelmat, perheväkivalta sekä vanhempien avuttomuus omassa kasvatuksessa näkyvät lastensuojelun tilastoissa. Uusina lastensuojelun ryhminä näyttäisi olevan sekavuus perhe-elämässä sekä per-heen kesken ilmenevät vuorovaikutus ongelmat. (Taskinen 2010, 8–9.)

3.2 Lastensuojelulaki

Lastensuojelulaissa pidetään alle 18-vuotiaista lapsena. Lain tarkoituksena on pitää huolta siitä, että lapsen oikeudet monipuoliseen ja tasapainoiseen kehitykseen, tur-valliseen kasvuympäristöön sekä erityiseen suojeluun täyttyvät. Lastensuojelun on järjestettävä tarvittavia palveluja ja tukitoimia lapsen kasvatuksen ja huolenpi-don turvaamiseksi sekä tuettava lapsen huoltajia, vanhempia ja muita kasvatukses-ta ja hoidosta vastaavia henkilöitä. Ensisijaisesti lastensuojelussa on otettava huomioon lapsen etu. (L13.4.2007/417.)

Lapsen edun kriteereihin kuuluvat muun muassa tasapainoinen kehitys ja hyvin-vointi sekä jatkuvat ihmissuhteet, ymmärryksen ja hellyyden saannin mahdolli-suus sekä kehitystason ja iän mukainen huolenpito ja valvonta, kasvamisen ja it-senäisty-misen vastuullisuus ja mahdollisuus vaikuttaa ja osallistua omissa asiois-sa. (L13.4.2007/417.)

Lastensuojelulain mukaan lapsen mielipide ja toivomukset on huomioitava lasten-suojelua toteuttaessa. Lapsen mielipiteen selvittämisessä on oltava hienovarainen eikä siitä taa aiheutua haittaa lapsen ja hänen vanhempiensa välisille suhteille. (L13.4.2007/417.)

3.3 Lasten oikeudet

YK:n lapsen oikeuksien sopimus koskee kaikkia alle 18-vuotiaita lapsia. Sopimus pitää sisällään lapsille kuuluvat ihmisoikeudet ja vastuu niiden toteutumisesta kuuluu ensisijaisesti valtioille. Sopimus sisältää neljä periaatetta. Syrjimättömyys,

lapsen edun huomioiminen, oikeus elämään ja kehittymiseen sekä lapsen näkemysten kunnioittaminen. (Unicef 2018.)

Sopimusvaltiot takaavat lapsille yleissopimuksessa tunnustetut oikeudet siihen, ettei heitä syrjitä ihonvärin, uskonnon, kielen, sukupuolen, varallisuuden, syntyperän, vammaisuuden, poliittisten mielipiteiden, sosiaalisen alkuperän tai kielen vuoksi. Lasta suojellaan kaikilla tarpeellisilla toimilla syrjinnältä sekä rangaistuksilta, jotka perustuvat lapsen laillisten huoltajiensa tai muiden perheenjäsentensä mielipiteisiin, vakaumuksiin, asemaan tai toimintaan. (Unicef 2018, 7.)

Lapsen etu on otettava ensisijaisesti huomioon, kaikissa lapsia koskevissa asioissa, kuten muun muassa yksityisessä ja julkisessa sosiaalihuollossa, lainsäädäntöelimiin sekä tuomioistuinten toimissa. Lapselle tulee taata välttämätön huolenpito sekä suojelu ottaen huomioon hänen laillisten huoltajien ja muiden vastuuhenkilöiden velvollisuudet ja oikeudet. (Unicef 2018, 7.)

Lisäksi myös palvelut ja laitokset, jotka vastaavat lapsen suojelusta sekä huolenpidosta noudattavat määräyksiä, jotka toimivaltaiset viranomaiset ovat antaneet. Nämä määräykset koskevat muun muassa terveyttä, turvallisuutta sekä henkilökunnan määrää ja riittävää valvontaa. (Unicef 2018, 7-8.) Sopimusvaltiot takaavat, että jokaisella lapsella on oikeus elämään ja että kaikilla lapsilla on oikeus kehittymisen ja henkiinjäämisen edellytyksiin (Unicef 2018, 8).

Lapsen mielipiteet ja näkemykset on otettava huomioon kaikissa häntä koskevissa asioissa kehitystason ja iän mukaisesti. Jotta lapsen mielipiteiden kunnioittaminen toteutuisi, on hänellä oikeus tulla kuulluksi häntä koskevissa oikeudellisissa toimissa lainsäädännön menettelytapojen mukaisesti. (Unicef 2018, 14.)

3.4 Kiintymyssuhde

Kiintymyssuhteen luominen tunnetasolla tärkeisiin aikuisiin on lapsen tärkein kehitystehtävä. Se on lapsen sosiaalisten taitojen ja sosiaalisen kehityksen sekä myös kognitiivisen kehityksen pohja. Lapsella, jolla on turvallinen kiintymyssuhde, on mahdollisuus rakentaa sekä minuus että käsitys siitä, miten ihmiset suhtautuvat toisiinsa. Positiiviset hoivakokemukset luovat pohjan hyvän itsetunnon kehitykselle sekä tunteen omasta arvokkuudesta, kun taas puutteelliset hoivakokemukset saattavat myöhemmin heijastua kielteisinä käsityksinä itsestä sekä muiden ihmisten välisestä vuorovaikutuksesta. (Keltikangas-Järvinen 2010, 26–27.)

Kiintymyssuhde eroaa muista emotionaalisista sidoksista, koska siihen on sidottu lapsen minän kehittymisen lisäksi sosiaalisen, emotionaalisen ja myös älyllisen kehityksen monet rakennusaineet (Keltikangas-Järvinen 2010, 29).

Keskeisenä ajatuksena kiintymyssuhdeteoriassa on se, että varhaislapsuuden aikana kiintymyssuhteet voivat kehittyä turvallisiksi tai turvattomiksi. Kiintymyssuhteen luominen muutamaan henkilöön on oleellista pienen lapsen kehityksen kannalta. Kiintymyssuhde muodostuu vähitellen lapsen elämässä oleviin ihmisiin tutustumisen kautta. (Rusanen 2015, 57.) Ainsworthin (1989) mukaan lapsi muodostaa kiintymyssuhteen häntä vahvempaan ja viisaampaan kasvattajaan. Kiintymyssuhde ei kuitenkaan välttämättä ole molemminpuolinen, esimerkiksi vastasyntynyt tarvitsee äitiään selvitäkseen hengissä, mutta äidin selviytyminen ei ole lapsesta riippuvainen. (Cassidy & Shaver 2008, 12.)

3.4.1 Turvallinen kiintymyssuhde

Kun vanhempi reagoi lapsen tarpeisiin juuri oikealla hetkellä ja tavalla, muodostuu lapselle turvallinen kiintymyssuhde (Välivaara 2010, 3). Bowlbyn (1969/1982) mukaan turvallisessa kiintymyssuhteessa kasvattaja ei ole vain lapsesta huolehtija, vaan hänellä on monta roolia kuten lapsen opettaja, leikkikaveri sekä kurinpitäjä (Cassidy & R. Shaver 2008, 14). Turvallisen kiintymyssuhteen omaavalle lapselle

kehittyy terve itsetunto ja hän kokee olevansa arvokas. Turvallinen kiintymyssuhde auttaa lasta säätelemään omia tunteitaan sekä rohkaisee läheisyyteen, empatiaan ja pitkäkestoisiin ystävyyssuhteisiin. Tällainen lapsi oppii myös luottamaan toisiin ihmisiin ja näkee tulevaisuutensa toiveikkaana. (Välivaara 2010, 3.)

Bureau, Béliveau, Moss & Lépine (2006, 54) ovat havainneet, että turvallisesti kiintynyt lapsi käyttää vanhempaa turvallisuutensa pohjana, mikä auttaa hänen kykyään oppia sekä tutkia uusia asioita. Vuorovaikutus lapsen ja aikuisen välillä tuottaa iloa molemmiin puolin ja tunteita ilmaistaan niin kielellisesti kuin myös ei-kielellisesti. (Rusanen 2011, 63.)

Moss, Smolla, Guerra, Mazzarello, Chayer & Berthiaume (2006, 143) toteavat, että tunneskaala on paljon laajempi turvallisesti kiintyneellä lapsella kuin turvattomalla. Tällaiset lapset osaavat säädellä paremmin tunteitaan sekä he ovat vähemmän aggressiivisiä. (Rusanen 2011, 64.)

3.4.2 Välttelevä kiintymyssuhde

Välttelevä kiintymyssuhde on yksi turvattoman kiintymyssuhdemallin muodoista. Se muodostuu, kun vanhempi ei tunnetasolla ole lapsen saatavilla. Lapsen lähestymisyriytykset ja tarpeet lohdutukselle torjutaan. Syynä voi olla esimerkiksi vanhemman masennus. (Välivaara 2010,3.) Lapsesta huolehtivat aikuiset, eivät ole alun alkaenkaan pystyneet vastaamaan lapsen tarpeisiin, sillä he ovat kokeneet hankalaksi ilmaista tunteitaan. Tämän sijaan he hoitavat lasta etäältä. (Rusanen 2011, 66.)

Lapsi, joka omaa välttelevän kiintymyssuhteen on oppinut tukahduttamaan tarpeensa sekä tunteensa sekä pärjäämään yksin eri tilanteissa. Näin ollen lapsi kokee häpeänä omien tunteiden ilmaisemisen sekä omat heikkoutensa. Tunteiden ilmaiseminen, erityisesti negatiiviset tunteet saattavat purkautua hallitsemattomasti. Usein myöhemmässä vaiheessa avun pyytäminen sekä saaminen tuntuvat vaikealta. Välttelevän kiintymyssuhteen omaava lapsi sopeuttaa itsensä olosuhteisiin muun

muassa olemalla ylikiltti, itsenäinen pikkuaikainen tai ”näkymätön”. Lisäksi myös ominaista tällaiselle lapselle on kaavamainen ja pakonomainen käyttäytyminen sekä oman elämän hallitseminen ulkoisin keinoin. (Välivaara 2010, 3.)

Rusasen (2011, 65–66) mukaan välttelevän kiintymyssuhteen omaava lapsi ilmaisee arveluttavissa tilanteissa vähemmän hätää, vaikka fysiologisesti on havaittu voimakkaampia hädän tunteita kuin esimerkiksi turvallisesti kiintyneellä lapsella. Tällaisen kiintymyssuhteen kehittänyt lapsi pitää etäisyyttä vanhempiinsa fyysisesti, tunneperäisesti tai sekä että. Esimerkiksi stressaavissa tilanteissa lapsi ei pysty tukeutumaan vanhempiinsa vaan pyrkii selviytymään niistä yksin.

3.4.3 Ristiriitainen kiintymyssuhde

Lapsen ja hoivaajan välille syntyy ristiriitainen kiintymyssuhde silloin, kun hoivaaja käyttäytyy lasta kohtaan arvaamattomasti ja epäjohdonmukaisesti. Esimerkiksi lapsen ollessa uhmakas saattaa hoivaaja olla toisinaan ankara, toisinaan taas välinpitämätön. Aikuinen näyttäytyy lapselle usein siis joko epävarmana tai uhkaavana kasvattajana. (Välivaara 2010, 3.) Lisäksi lapselle hämmennystä aiheuttaa tilanteet, joissa aikuinen onkin yhtäkkiä hänen tavoittamattomissa. Jotta lapsi saisi tarvitsemansa hoivan ja huomion, hän pakottaa aikuista vastaamaan hänelle voimakkain tunnereaktioin. (Sinkkonen & Tervonen-Arnkil 2015, 28.) Pakottaminen voi isommalla lapsella näkyä esimerkiksi jopa psykoottisena oireiluna sekä sopeutumiseen liittyvinä ongelmina (Välivaara 2010, 4). Kyseinen kiintymyssuhde lapsen ja hoivaajan välillä lietsoo yleensä negatiivista ja tuskastunutta tunnelmaa (Sinkkonen & Tervonen-Arnkil 2015, 28).

3.4.4 Jäsentymätön eli organisoitumaton kiintymyssuhde

Jäsentymätön kiintymyssuhde voi muodostua tilanteissa, joissa ensisijaisten hoivaajien käytös on pelottavaa tai vakiintumatonta, kiintymyksen kohdetta ei ole tai se on täysin avuton vastaamaan lapsen tarpeisiin (Välivaara 2010, 4). Lapsen on myös mahdotonta ymmärtää aikuisen pään sisäisiä ristiriitoja. Aikuisen eleet

saattavat olla aggressiivisia, vaikka ääni viestisi lempeyttä tai aikuisen käytös on todella tunkeilevaa, vaikka hänen päämääränään olisikin vain leikkiä lapsen kanssa. Tällaisissa lapsen ja aikuisen välisissä suhteissa, lapsi päätyy käyttäytymään organisoitumattomalla ja pahimmassa tapauksessa kaoottisella tavalla, sillä hänen välttelevä tai ristiriitainen suunnitelma on osoittautunut epäonnistuneeksi. (Sinkkonen & Tervonen-Arnkil 2015, 34.)

Organisoitumaton kiintymyssuhde voi näyttäytyä lapsen käytöksessä esimerkiksi seuraavilla tavoilla: jähmettyminen paikoilleen, ”ainainen” valppaus sekä neuvottomuuden tai ahdistuneisuuden ilmaus irvistyksin tai lyömällä päätä lattiaan (Sinkkonen & Tervonen-Arnkil 2015, 34). Myös hakeutuminen täysin ventovieraiden seuraan voi kieliä kyseisestä kiintymyssuhteesta (Välivaara 2010, 4).

Organisoitumattomassa kiintymyssuhteessa lapsi kokee olevansa huono, jonka vuoksi hän tarvitseekin korjaavia kokemuksia tunteakseen itsensä taas paremmaksi (Välivaara 2010, 4). Lapselle tarjottu apu voi auttaa myös laskemaan lapsen korkeita stressihormonipitoisuuksia, jotka voivat tietyssä tasossa alkaa vaikuttaa negatiivisesti lapsen vielä kehittyvään keskushermostoon (Sinkkonen & Tervonen-Arnkil 2015, 35).

4 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET

Lastensuojelua ja varhaiskasvatusta on eri tutkimuksissa tutkittu paljon, mutta tarkalleen tätä aihetta on tutkittu melko vähän.

Kainulainen (2007, 71) on tutkimuksessaan tutkinut päivähoitoa lapsen avoimuuttolisena tukitoimena, pääpainonaan moniammatillisuus lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen välillä. Tutkimuksesta tuli ilmi, että lastensuojelun asiakkaana olevilla lapsilla korostuvat päivähoitossa lämpimän sylin, kaverisuhteiden sekä hyvän päivärytmin merkitys. Tämä sen vuoksi, että näiden lapsien kohdalla ne eivät ole kotona saatavia itsestäänselvyksiä. Lisäksi Kainulaisen (2007, 72) mielestä päivähoito toimii hyvänä tukimuotona ajatellen lapsen myöhempää kehitystä ja nuoruusikää. Hän toteaa, että päivähoito voi ehkäistä lapsen syrjäytymistä sekä vähentää ongelmien kasautumista.

5 TUTKIMUKSEN TAVOITE JA TOTEUTUS

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, millaisia käsityksiä varhaiskasvattajilla on lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen kohtaamisesta päiväkodissa sekä millaista osaamista varhaiskasvattajalta vaaditaan, kun lapsiryhmässä on lastensuojelun asiakkaana oleva lapsi ja miten varhaiskasvattajat kohtaavat lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen. Tavoitteena oli saada lisätietoa kyseisestä aiheesta, jota alalla työskentelevät varhaiskasvattajat voisivat hyödyntää työssään. Tässä työssä varhaiskasvattajalla tarkoitetaan lastentarhanopettajaa tai lastenhoitajaa. Lastensuojelun asiakkaalla puolestaan tarkoitetaan lasta, asiakasta, joka käyttää lastensuojelun avohuollon palveluita kuten tehostettua perhetyötä tai taloudellista tukea, on sijoitettuna kodin ulkopuolelle tai huostaanotettuna. Lastensuojeluprosessissa lapsen etu on keskeisintä, mutta kuitenkin koko perhe on tuen saajana. Lapsiryhmään kuuluu alle kuusi vuotiaat lapset ja heidän kohtaamisella tarkoitetaan lapsen erityistä huomioon ottoa, kontaktin saamista ja ennakkoluulotonta vuorovaikutusta.

5.1 Tutkimuskysymykset

Ennen aineiston keruuta tulisi tutkimusongelmat muotoilla ja harkita tarkasti. Usein ongelman ratkaiseminen on helpompaa kuin sen muotoileminen ja asettaminen. (Hirsjärvi ym. 2009, 125.) Koko tutkittava kokonaisuus muovautuu usein pääongelman kautta. Alaongelmat puolestaan mahdollistavat pääongelman ratkaisemisen. Tutkimusongelmat ovat usein muodoltaan kysymyksiä. (Hirsjärvi ym. 2009, 128-129.)

Tämän opinnäytetyön päätutkimusongelma muodostui seuraavanlaiseksi: Millaisia käsityksiä varhaiskasvattajilla on lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen kohtaamisesta päiväkodissa. Alatutkimusongelmat johdettiin päätutkimusongelmasta, joita ovat:

1. Miten varhaiskasvattajat kohtaavat lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen? ja

2. Millaista osaamista varhaiskasvattajalla tulee olla, kun lapsiryhmässä on lastensuojelun asiakkaana oleva lapsi?

5.2 Tutkimusote

Opinnäytetyössä käytettiin kvalitatiivista eli laadullista tutkimusmenetelmää. Laadullisessa tutkimuksessa lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen. Ajatuksena on, että todellisuus on moninainen. Laadullisessa tutkimuksessa on mahdollista löytää monen suuntaisia suhteita, sillä tapahtumat muovaavat samanaikaisesti toinen toistaan. Keskeistä on tutkia kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa ei ole oleellista todentaa jo olemassa olevia väittämiä, vaan löytää ja paljastaa tosiasioita. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161.) Kvalitatiiviselle tutkimusmenetelmälle tyypillistä on muun muassa aineiston koaminen luonnollisessa, todellisessa tilanteessa ja kohdejoukon valitseminen taroituksenmukaisesti (Hirsjärvi ym. 2009, 164).

5.3 Tutkimuksen kohde

Kohderyhmää valitessa on harkittava tarkasti, kuinka monta henkilöä valitaan tutkimuskohteeksi. Tutkimuksen tarkoitus määrittää aina henkilöiden lukumäärän. Tutkimussuunnitelmassa tuodaan jo esille muun muassa, mitä aiotaan tutkia ja keneltä tietoja hankitaan. Kohdejoukolle yritetään tuoda esille samat kysymykset samanlailla, jotta kyseiset tiedot saataisiin standardoituun muotoon. Näin ollen aineistosta voidaan löytää eroavaisuuksia sekä yhtäläisyyksiä yksilöiden vastauksien välillä. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 58.)

Tutkimuksen haastattelu toteutettiin erääseen päiväkotiin. Haastatteluun osallistui kuusi varhaiskasvattajaa. Haastatteluun valittiin varhaiskasvattajia, joilla on käsitteitä ja mahdollisesti kokemuksia lapsista, jotka ovat lastensuojelun asiakkaita. Haastatteluun valittiin lastentarhanopettajia ja lastenhoitajia, jotta asiaa tarkasteltaisiin enemmän kuin yhdestä näkökulmasta. Päiväkodinjohtajaan otettiin yhteyttä puhelimitse. Häneltä kysyttiin päiväkodin varhaiskasvattajien halukkuutta

osallistua opinnäytetyön tutkimukseen. Ennen varhaiskasvattajien päätöstä osallistua haastatteluun korostettiin vapaaehtoisuutta ja ettei varhaiskasvattajille tulisi opinnäytetyön puolesta lisätyötä. Haastattelut toteutettiin päiväkodin henkilökunnan työajalla.

5.4 Aineiston kerääminen

Aineisto kerättiin haastattelulla. Haastattelussa ollaan suorassa kielellisessä vuorovaikutuksessa tutkittavan kanssa, mikä tekee tiedonkeruumenetelmästä ainutlaatuisen. Aineistoa kerätessä suurimpana etuna pidetään yleensä joustavuutta. (Hirsjärvi ym. 2009, 204.) Haastattelun lajina toimi teemahaastattelu, joka on lomake- ja avoimen haastattelun välimuoto. Tyypillistä tässä menetelmässä on kysymysten tarkka muoto ja se, että järjestys puuttuu, mutta aihepiirit eli teema-alueet ovat tiedossa (Hirsjärvi ym. 2009, 208). Tiedonkeruumenetelmäksi valittiin teemahaastattelu, sillä se mahdollistaa pääsyn lähemmäs haastateltavaa ja luo turvallisen ilmapiirin. Näin haastateltavan on helpompi tarkentaa ja monipuolistaa vastauksiaan. Haastattelukysymysten teemat muodostuivat seuraavanlaisiksi: taustatietoa, varhaiskasvattajien ominaisuudet ja osaaminen, kiintymyssuhde, erityisen tuen tarve sekä vuorovaikutus ja kohtaaminen (Liite 1).

Haastattelu toteutettiin parihaastatteluna, sekä haastateltavia että haastattelihoita oli kaksi. Hirsjärven ym. (2009) mukaan haastateltavien on todettu olevan vapautuneempia ja luontevampia, kun useampia henkilöitä on paikalla (Hirsjärvi & Hurme 1991, 2000). Tutkimuksessa käytettiin parihaastattelua, koska kyse ei ollut omista henkilökohtaisista kokemuksista, vaan käsityksistä. Tällöin haastateltava pystyi itse valitsemaan, toiko hän mahdollisia kokemuksiaan ilmi vai ei. Jokaisessa haastattelutilanteessa oli sekä lastentarhanopettaja että lastenhoitaja. Haastattelut kestivät 13 minuutista puoleen tuntiin.

Haastattelun ajankohdaksi valikoitui kevät, sillä tiedettiin päiväkodin olevan kiinni heinäkuun. Mikäli haastattelut oltaisiin toteutettu syksyllä, olisi se voinut luoda varhaiskasvattajille lisästressiä syksyllä tapahtuvien muutosten kuten ryhmien ja lasten

vaihtumisen vuoksi. Lisäksi tämä päätös oli tutkijoiden kannalta parempi, sillä aikaa jäi enemmän vastausten litterointiin ja analysointiin.

Haastattelulomake testattiin erään varhaiskasvattajan toimesta ennen kysymysten lähettämistä päiväkodin johtajalle.

5.5 Aineiston analysointi

Aineistoa tarkasteltiin sisällönanalyysillä. Tuomi ja Sarajärvi (2002) kehottavat tutkijaa sisällönanalyysia käyttäessään tarkastelemaan haastatteluvastauksien eroja ja yhtäläisyyksiä sekä karsimaan epäolennainen materiaali. Tässä analysointitavassa pyritään muotoilemaan tiivistetty kuvaus tutkittavasta aiheesta, joka liittyy tulokset ilmiön suurempaan kontekstiin ja aihetta sivuaviin muihin tutkimustuloksiin. Tekstin sisällön kuvailu sanallisesti on olennaista sisällönanalyysissa. Sisällönanalyysissa aineisto jaotellaan pienempiin osiin, käsitteellistetään ja tämän jälkeen muokataan uudelleen kokonaisuudeksi. (KvaliMOTV 2018.)

Lisäksi aineiston analysoinnin tukena käytimme teemoittelua. Teemoittelu on yleinen tapa teemahaastatteluaineiston analysoimisessa sekä laadullisessa tutkimuksessa (KvaliMOTV 2018). Teemoittelussa aineisto ryhmitellään ja pilkotaan erinäisten aihepiirien mukaan. Tämän avulla on aineistossa esiintyvien teemojen vertailu mahdollista. Alustavassa ryhmittelyssä voidaan kirjata haastateltavien ikä sekä sukupuoli ja tämän jälkeen ryhtyä varsinaiseen teemoitteluun. (Tuomi ym. 2009, 93.) Haastattelumuotona toimi teemahaastattelu ja näin ollen aineiston pilkkominen oli helpompaa, sillä kaikista haastatteluista löytyi samat teemat vaihtelevissa määrissä.

Teemahaastattelujen jälkeen aineisto litteroitiin. Litteroinnilla tarkoitetaan muun muassa nauhoitetun haastattelun puhtaaksi kirjoittamista sanasanaisesti (KvaliMOTV 2018). Aineisto litteroitiin kokonaan, jotta tutkimuksen tekijöiden oli helpompi hahmottaa haastattelujen muodostamaa kokonaisuutta. Litteroitu teksti kirjoitettiin tietokoneelle tiedostoksi. Mikäli analyysin kohteena ei ole kielenkäyttöä tai hienorakenteinen vuorovaikutus ei litteroinnissa tarvitse käyttää erikoismerkkejä.

Pääasia on, että kaikki haastattelussa ilmenevät asiat saadaan kirjoitettua ylös. Lopuksi aineisto on hyvä kuunnella laajemmissa osissa, jotta voi varmistaa litteroinnin onnistumisen. (KvaliMOTV 2018.)

Haastattelun aikana ei esitetty tarkentavia kysymyksiä, vaan pysyttiin alkuperäisissä kysymyksissä, jotta välttyttäisiin johdattelulta. Tämän vuoksi vastauksissa esiintyi myös kysymyksen kannalta epäolennaista tietoa, joka karsittiin analysoinnissa pois. Vastauksia analysoitiin useaan otteeseen, koska haluttiin varmistaa vastauksien oikea tarkoitusperä ja että kysymys ja vastaus tavoittaisi toisensa.

5.6 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Eettisyys on olennainen osa tutkimusta. Tutkijan on otettava huomioon monia eettisiä kysymyksiä tutkimuksen teossa. Tutkimustulosten julkaisemiseen ja tiedon hankintaan liittyy yleisesti hyväksytyjä tutkimuseettisiä periaatteita, joiden noudattaminen on jokaisen tutkimuksen tekijän omalla vastuulla. (Hirsjärvi ym. 2009, 23.) Hyvää tieteellistä käytäntöä on noudatettava, jotta tutkimus on eettisesti hyvä. Ihmisarvon kunnioittaminen on tutkimuksessa keskeisin osa. Kaikilla tutkimukseen osallistuvilla tulee olla itsellä mahdollisuus päättää osallistuvatko tutkimukseen vai ei. Tutkimustyön jokaisessa eri vaiheessa epärehellisyyttä on vältettävä, tutkittavan tulee esimerkiksi tietää tutkimukseen liittyvät mahdolliset riskit ja hänen manipuloituaan tulee välttää. (Hirsjärvi ym. 2009, 25.)

Haastattelussa ja muissa tutkimuksen eri vaiheissa saattaa esiintyä erinäisiä eettisiä ongelmia, joita on hankala tiedostaa etukäteen. On kuitenkin olemassa yleisiä normeja, jotka tulee huomioida jo ennen tutkimuksen toteutusta. Esimerkiksi Hirsjärvi & Hurme (2008, 20) ovat nostaneet teoksessaan esille seuraavia seikkoja: haastattelutilanteessa tulee miettiä minkälaisia tuntemuksia haastateltavalle herää. Lisäksi analyysissä tulee kiinnittää huomiota syvällisyyteen ja siihen, että haastateltavan oikea tarkoitusperä tulee esille. Raportoinnissa taas on kiinnitettävä huomiota luotamuksellisuuteen ja siihen ettei haastateltaville tule negatiivisia seuraamuksia raportoinnista. (Kvale 1996, 111.)

Ennen haastattelua haastattelukysymykset lähetettiin päiväkodinjohtajalle, joka välitti kysymykset haastatteluun osallistuville. Tämän tarkoituksena oli vielä lisätä haastateltavan varmuutta ja halua osallistua haastatteluun. Aineisto säilytettiin vain tutkimuksen tekijöiden ulottuvilla. Aineistot tuhottiin heti tutkimuksen tullessa päätökseen ja haastattelun nauhoitukset tuhottiin heti litteroinnin jälkeen. Lisäksi kerrottiin, että kaikki vastaajat ovat anonyminä haastattelussa ja myös kyseinen päiväkotikiitos pysyy anonyminä. Kysymykset oli muotoiltu siten, että ne olivat mahdollisimman avoimia, eivätkä johdattele tai manipuloi haastateltavaa tiettyyn suuntaan.

5.6.1 Validius ja reliaabelius

Tutkimuksen luotettavuus ja pätevyys vaihtelevat, vaikka virheiden tekemistä yritetään välttää. Tämän vuoksi luotettavuuden arvioiminen on oleellista. Reliaabeliuksella tarkoitetaan saman mittaustuloksen toistettavuutta eli tulos pysyy samana, vaikka tutkimuskohdetta tutkittaisiin uudelleen tietyn ajan kuluttua. Tulokset eivät siis ole sattumanvaraisia. (Hirsjärvi ym. 2009, 231.)

Validiuksella puolestaan tarkoitetaan tutkimuksen pätevyyttä. Esimerkiksi jos haastateltavat ovat käsittäneet tutkijan laatimat kysymykset väärin, ja tutkija analysoi tuloksia omalla tarkoittamallaan tavalla, validius ei toteudu ja tulokset eivät ole päteviä. Validiuksen tarkoituksena on siis mitata juuri sitä, mitä oli ajateltukin mitata. (Hirsjärvi ym. 2009, 231.)

Kvantitatiivisten tutkimusten myötä ovat syntyneet termit validius ja reliaabelius, ja siksi kvalitatiivisen tutkimuksen tekijästä voi tuntua oudolta käyttää niitä. Kuitenkin myös kvalitatiivisessa tutkimuksessa tulee arvioida joillakin tavoin tutkimuksen pätevyyttä ja luotettavuutta. Monet laadullisen tutkimuksen tekijät miettivätkin, kuinka selittävät lukijoille tarpeeksi selvästi, miten he ovat ajautuneet tiettyihin tuloksiin ja mitä tutkimuksessa on tehty. (Hirsjärvi ym. 2009, 232.)

Jotta opinnäytetyö olisi luotettava ja pätevä, pyrittiin kuvaamaan haastatteluolosuhteita mahdollisimman totuudenmukaisesti ja analysoimaan tuloksia

puolueettomasti sekä niin, että haastateltavien kuin myös tutkimuksen tekijöiden ajatukset kohtaavat.

6 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tutkimukseen osallistui kuusi varhaiskasvatuksen työntekijää. Kolme heistä oli koulutukseltaan lastentarhanopettajia ja kolme lastenhoitajia. Haastattelu toteutettiin yhdessä päiväkodissa. Teemoja oli yhteensä viisi: taustatietoa, varhaiskasvattajan ominaisuudet ja osaaminen, kiintymyssuhde, erityisen tuen tarve sekä vuorovaikutus ja kohtaaminen.

6.1 Taustatietoa

Jokaisella haastatteluun osallistuneella oli kokemusta lastensuojelun piirissä olevan lapsen hoidosta päiväkodissa. Lisäksi taustatietona selvitettiin, millaisissa tilanteissa varhaiskasvattajan tulee olla tietoinen lapsen ja perheen mahdollisesta lastensuojelutaustasta. Vastaajat nimesivät keskimäärin kaksi tilannetta, joissa täytyy olla tietoinen lastensuojelutaustasta. Vastaukset jaettiin viiteen eri alaluokkaan, joita ovat: on olemassa läheinen, jolle ei saa luovuttaa lasta (3 ilmaisua), hoidon aloitus (3 ilmaisua), aina (3 ilmaisua), riita/kriisitilanne, joka näkyy lapsen käytöksessä (3 ilmaisua) ja hoidon laadun takaaminen (2 ilmaisua). Seuraavaksi haastateltavien kommentteja yksi lainaus jokaisesta alaluokasta.

”Silloin jos hei on henkilöitä, joille ei saa luovuttaa lasta..”

”.. no ainakin ny siinä tuota kun ne lapset tulee sinne hoitoon niin niin tietysti siinä aluksi olis varmaan hyvä tietää jotaki taustoista..”

”No mä tuota kysymystä mietin ja mä tuln siihen tulokseen että mun mielestä aina”

”Jos on nyt joku tällänen et on riita-asia tai joku niin varmastiki tällänen lapsi ny saattais käyttäytyä sellases tilantees kriisi-tilantees eri tavalla ku sellanen jolla ei sitte oo tälläsiä taustalla..”

” tietysti sitte ku meidän tavote on edistää sen lapsen tuota niin niin sel-

*lasta hyvää kasvua ja kehitystä täällä päiväkodissa ja tehdä niitä vasu-
suunnitelmia niille niin tavallansa osattas sitte ottaa kaikki huomioon.. ”*

6.2 Varhaiskasvattajan ominaisuudet ja osaaminen

Toisen teeman aiheena oli varhaiskasvattajan ominaisuudet ja osaaminen. Teema aloitettiin kysymällä: Millaisia ominaisuuksia varhaiskasvattajilla tulisi olla lastensuojelun asiakasta kohdatessa? Vastaukset luokiteltiin yhdeksään eri ominaisuuteen (kuvio1).

Kuvio 1. Varhaiskasvattajan ominaisuudet lastensuojelun asiakasta kohdatessa.

Vastauksissa ilmeni monia erilaisia ominaisuuksia, joista herkkyys ja ymmärrys toistui useamman kerran. Lisäksi myös johdonmukaisuus ja jämäkkyys toiminnan ohjaamisessa toistui varhaiskasvattajien vastauksissa.

”...yleensä lapsiryhmäs tällstä herkkyyttä kuunnella sellasta sanaton-taki viestintää”

”...herkkyys ja sellanen ymmärrys sen lapsen tunteitten käsittelyyn”

”...sitte kans sellasta jämäkkyyttä niinku että laitetaan ne rajat et sehän on sen lapsen..lapsihan kokee olonsa turvalliseks silloin kun sillä niitä on”

Erään haastateltavan mukaan varhaiskasvattajalla tulee olla hyvät sosiaaliset taidot ja rohkeutta ottaa aratkin asiat puheeksi niin vanhempien kun työntekijöidenkin kanssa. Myös sopeutumiskykyinen, kannustava ja hyväksyvä mainittiin.

”...ja sitte hyväksyvä ja kannustava tosiaan ja kaikkia lapsia kohtaan ta-sa-arvosesti tietenki...”

6.2.1 Varhaiskasvattajien ominaisuudet käytännön tilanteissa

Seuraavaksi kysyttiin miten varhaiskasvattajien ominaisuudet ilmenevät käytännön tilanteissa. Esille nousi muun muassa tilanne, jossa tarvittiin sensitiivisen kasvattajan ominaisuuksia. Tällaisia käytännön esimerkkejä olivat:

”...mullaki on tavallaan semmonen yks kokemus että isä oli vankilassa nii tota nii sitte ku se lapsi avoimesti kertoi että ”mun isä on vankilassa” nii sitte toiset ”miks se on vankilas, miks se on vankilas” ni tavallaan vähä suojella niiku ja yrittää kääntää niitä, että nonii mitäs tääl on ja niinku sellasta..”

” just sellanen olla niinku aidosti läsnä sille lapselle, että kun se lapsi tulee tai kun sä huomaat että sillä lapsella on niinku tosiaan tota niin niin

halu päästä vaikka aikuisen syliin tai tulla kuulluks niin sitte tavallaan annetaan sille lapselle mahdollisuus siihen..”

Kärsivällisyys ja kannustava -ominaisuudet ilmenivät esimerkiksi seuraavissa haastatteluvastauksissa:

”no mulla tuli nyt mieleen sellanen tilanne, että mei-meidän tämän hetkinen lapsi, jolla on lastensuojelutausta ja hänellä on tosi vaikee syödä, et on opetellu syömään niinku näin viis-vuotiaana niin niin se herkkyys siihen että ruokapöydässä ei pakota mitään maistamaan tai ei pakota mitään syömään, koska sitte se voi jäädä takapakkiin tosi paljon, nii iha sellasia käytännön esimerkkejä”

” sitte tota niin tietysti se että tavallaan tuetaan niitten lasten sellasia vähä semmosia vahvempia taitoja tai piirteitä tai tavallaan et se lapsi kokee siläkin lailla sitä hyvää mieltä tai tulee semmosta hyvää mieltä ja onnistumisia.”

Yksi vastaaja kuvasi johdonmukaisuutta seuraavalla tavalla:

”Näistä lapsista varsinki et justii mikä monesti just huomaa just just nää äitienpäivät ja isänpäivät nii voi olla nii niinku just et pitää etukäteen vähä suunnitella että et kysellä, tehä taustatietoo et kelle ne tekee ne kortit..”

6.2.2 Lastentarhanopettajan tietotaito

Varhaiskasvattajan ominaisuudet ja osaaminen teemaan kuului myös kysymys: Millaista tietotaitoa lastentarhanopettaja tarvitsee? Vastauksista nousi esille seuraavat alaluokat: kokonaisvaltainen arjenhallinta, tietotaitoa joka alalta, lapsen kasvun ja kehityksen vaiheiden tunnistus ja vaitiolovelvollisuutta koskevat asiat.

Vastaajat toivat esille kokonaisvaltaisen arjen hallinnan tärkeänä tietotaitona ja kuvailivat sen olevan ”perusarjen pyörittämistä” sekä normaaleja sääntöjen ja rajojen

asettamista. Lisäksi he kuvailivat, että lastensuojelun asiakkaiden kohdalla perusarjen askareet voivat olla vaikeita.

”..kokonaisvaltaista arjenhallintaa, että on sen näitte lastensuojelun asiakkaitten kohdalla ehkä enemmän juuri sitä perus perus arjen pyörittämistä..”

”sääntöjä ja rajoja.”

Yksi vastaajista koki monen alan tiedon omaamisen tärkeäksi, joissain tilanteissa pitäisi esimerkiksi pystyä muuntautumaan niin sanotusti psykologiksi.

” Varmaan joka alalta siinä tarvitaan yleensäki että on tätä tavallaan että pitää olla vähä niinku leikkipsykologinaki..”

Myös lapsen kasvun ja kehityksen tunteminen nähtiin tärkeänä osana lastentarhanopettajan tietotaitoa. Tiedot lapsen kasvusta ja kehityksestä auttavat lastentarhanopettajaa suunnittelemaan ikätason mukaista toimintaa sekä laatimaan henkilökohtaisen varhaiskasvatussuunnitelman.

”No varmaan ainaki siihen lapsen kasvuun ja kehitykseen niinkun ne että mihnä tahdissa tavallaan lapsen pitäs olla kehittyny tai mikkä taidot pitäs olla kehittyny tiettyinä aikana ja.. että sitte ku sitä vasua tai mitä tahansa ruvetaan rakentamaan niin tavallaan sitte osataan tarkastella sitä lasta niitten tiettyjen lasien läpi..”

Yksi haastateltavista toi esille myös vaitiolovelvollisuuksia koskevien asioiden tärkeyden. Niin lastensuojelun piirissä olevan lapsen kuin myös muidenkin lasten yksityisyyden kunnioittaminen ja asioiden salassapito koettiin oleelliseksi tietotaidoksi. Tähän liittyivät myös muut luvat ja asiakirjat, koskien muun muassa lapsen kuvaamista päiväkodissa.

”...tälläset vaitiolo tälläset asiat että kun näitä tälläsiä asioita käsitellään niin niitä nyt ei sitte tietenkää voi että pitää sitte osata oikeella lailla että

mitä saa sanoa tai mitä voi sanoa tietystä lapsen asiasta vaikka tai nää nyt koskettaa kaikkia lapsia nää samat asiat, ei niistä nyt muistakaan kerrota mitään sen ihmeempää..”

”Ja sitte justiin jos tää lastensuojelu/huostaanotetuista lapsista niin niistä on esimerkiksi niinku jo henkilötiedoos on aika usein se et ei saa kuvata..et ne niinkun no toki niillä on ihan tavallistenki perheiden lapsilla saattaa olla niitä mut niillä on niinku aika usein se.. et yrittää niinku aikalaila tarkka olla et mitä niissä lasten papereissa sitte on”

6.2.3 Sensitiivisen kasvattajan määritelmä

Tässä kohtaa haastattelua haluttiin tietää, miten varhaiskasvattajat määrittelevät käsitteen sensitiivinen kasvattaja. Varhaiskasvattajat olivat yksimielisiä siitä, mikä on sensitiivisen kasvattajan määritelmä. He kuvailivat sensitiivistä kasvattajaa läsnäolevaksi aikuiseksi, joka reagoi herkästi lapsen tarpeisiin ja tunteisiin.

”siten että kasvattaja aistii herkästi lapsen tunteet ja tukee niissä ja hyväksyy ne.”

”osaa niinku herkästi reagoida lapsen tunteisiin ja pystyy havainnoimaan ja myös niiku toimimaan lasta tukien.”

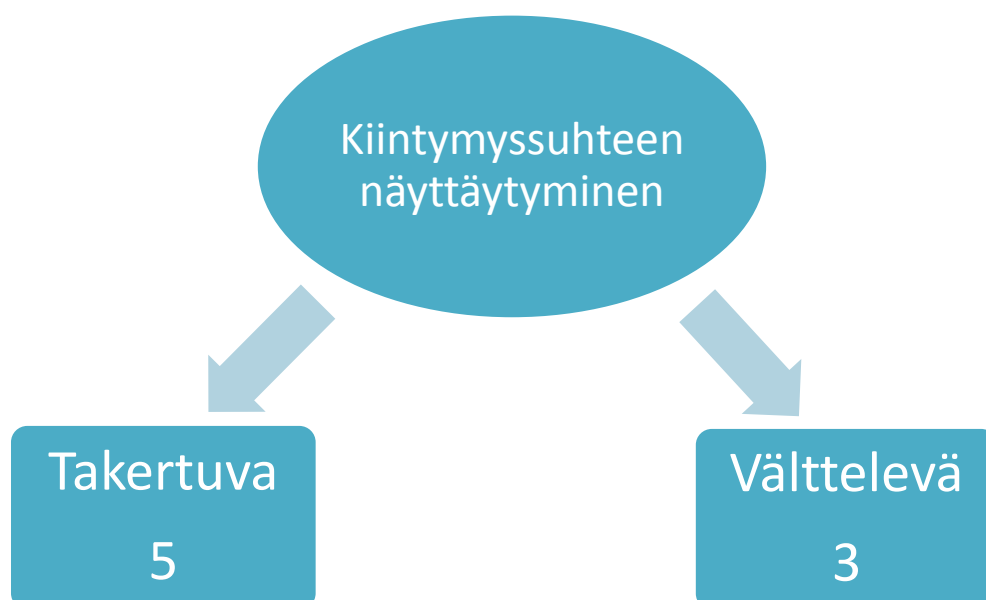
”herkkyys kuulla ja nähdä ja sitte näitä tälläisiä niinku rivien välistä sanattomiakin viestejä”

Yksi varhaiskasvattajista oli sitä mieltä, että perheen huomioiminen on myös osa sensitiivisen kasvattajan määritelmää.

”... myös sen että ottaa sen perheen huomioon että ne asiat ja ongelmat mitä sielä on niin nehän koskettaa aina koko sitä perhettä ja yhteisöä et se ei oo ainoastaan se lapsi, mutta sen että näkis siinä lapses että koska sen on paha olla.”

6.3 Kiintymyssuhde

Lapsen kiintymyssuhteen näyttäytymistä pyrittiin kartoittamaan kysymyksellä, millaisena lapsen kiintymyssuhde näyttäytyy. Varhaiskasvattajat eivät vastauksissaan käyttäneet niinkään erilaisia kiintymyssuhdemalleja, vaan kuvailivat enemmän lapsen käyttäytymistä päiväkodissa. Varhaiskasvattajat kokivat kiintymyssuhteen vaihtelevan paljon, mutta kaksi kuvausta nousi vahvasti esille, takertuva ja välttelevä. Vastaukset jakautuivat kuvio 2 mukaan.

Kuvio 2. Lastensuojelun piirissä olevan lapsen kiintymyssuhteen näyttäytyminen päiväkodissa.

Viisi varhaiskasvattajaa koki lastensuojelun piirissä olevien lasten kiintymyssuhteen näyttäytyvän takertuvana. Takertuvuus ei ilmennyt vain suhteessa päiväkodin henkilökuntaan vaan myös muihin aikuisiin kuten muiden lasten vanhempiin. Varhaiskasvattajien mukaan takertuvuus voi johtua esimerkiksi siitä, että lapsi on totunut viettämään aikansa enemmän aikuisten kanssa ja juttelemaan aikuisten asioita.

”...haasteita sitte niinku niitten oman ikästen kanssa siinä touhailussa. Niin ne sitte tosiaan ripustautuu tai justiin niinku roikkuu niin sanotusti niinku aikuisessa ja haluaa jutella niitten aikuisten kans niitä aikuisten juttuja mielummin.”

Kolme varhaiskasvattajaa vastasi, että kiintymyssuhde näyttäytyy osalla myös välttelevänä. Lapsi voi vältellä aikuista pitämällä välimatkaa, eikä hyväksy halauksia keneltäkään. Tämä voi johtua esimerkiksi luottamuksen puutteesta.

”..toisella voi olla ettei sitä luottamusta ollenkaan et sitte sitte niinku välttelee sitä aikuista..”

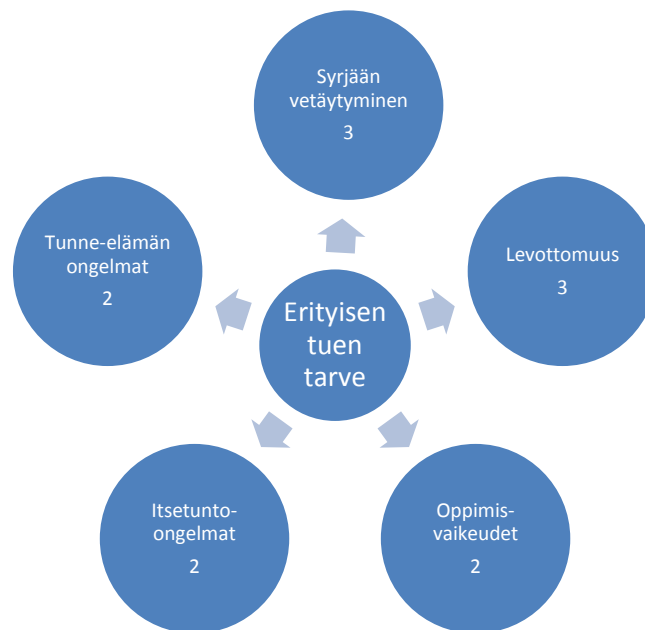
” tai sitte niin et se ei oo tottunu niinku yhtään niinku että se tavallaan niinku pitää semmosen välimatkan, että mitään halaustakaan se ei niinku hyväksy..”

Lisäksi varhaiskasvattajat kuvailivat muita lapsen käytökseen liittyviä piirteitä, kuten esimerkiksi suuret tunteiden purkaukset, muun muassa kova itku, vetäytyminen ja varautuneisuus. Eräs varhaiskasvattaja kertoi lapsen käytöksen vaihtelevan paljon ja eri piirteiden voivan esiintyä samalla lapsella.

”Se (kiintymyssuhde) vaihtelee tosi paljon..”

6.4 Erityisen tuen tarve

Varhaiskasvattajia pyydettiin kertomaan, miten erityisen tuen tarve voi ilmetä lastensuojelun piirissä olevalla lapsella. Vastaukset jakautuivat viiteen yläluokkaan (ks. kuvio 3).

Kuvio 3. Erityisen tuen tarpeen ilmeneminen lastensuojelun piirissä olevilla lapsilla.

Syrjään vetäytyminen. Vastaajista puolet mainitsi erityisen tuen tarpeen ilmenevän syrjään vetäytymisenä.

”Olen omassa ryhmässä ollut yhtä huolissaan niistä sellaisista vetäytyjistä, jotka vetäytyy yksikseen ja on hiljaa.”

Levottomuus. Vastaajista puolet olivat myös sitä mieltä, että levottomuus voi kertoa erityisen tuen tarpeesta.

”...Ne tulee esille sitte niinku sellasena levottomuutena..”

Oppimisvaikeudet. Kaksi varhaiskasvattajista kuvasi erityisen tuen tarpeen ilmenevän oppimisvaikeuksina.

”...sitte voi olla yhtälailla oppimisongelmiaki siinä sitte vähä niinku isommalla lapsella ja yhtälailla tietysti pienemmällä että se ei opi jotain, lapsi saattaa olla ettei se opikaan jotain asiaa mitä niinsanotusti semmonen jolla on normaali tausta..”

”...sitten niil voi olla oppimisvaikeuksia.”

Itsetunto-ongelmat. Itsetunto-ongelmat nousivat vastauksissa esille kaksi kertaa.

”...samallalalla itsetunto-ongelmia ja niiku iha samoja mitä niiku muillaki lapsilla.”

Tunne-elämän ongelmat. Kaksi vastaajista koki tunne-elämän ongelmat osaksi erityisen tuen tarvetta.

” Ne on monesti aikalalla suuria sitten ne tunne-elämän ongelmat varsinkin..”

Varhaiskasvattajat mainitsivat myös seuraavia erityisen tuen tarpeen ilmenemismuotoja; kiintymyssuhde-ongelmat, keskittymisvaikeudet, sosiaalisten taitojen heikkoudet, siirtymätilanteet ja lapsen negatiiviset tunteet.

”... sitten jos on pienemmästä lapsesta kyse niin päivälepo voi olla että jontenki kokee sen helposti sen vaikka ahdistavana..”

”...mutta tuota niin niin mä mietin niinku sitä että kuinka niin epävarmuutena, kiukkuna, masentuneisuutena, syrjään vetäytymisenä, kyselynä, hellyyden kaipuuna. Näitä tuota kuinka se voi... että see on hyvin moninainen.”

Vastauksista ilmeni, että erityisen tuen tarve voi näyttäytyä monella eri tavalla riippuen lapsen taustasta. Lisäksi myös varhaiskasvattajat painottivat, että erityisen tuen tarpeen ilmenemismuodot voivat näkyä myös lapsilla, joilla ei ole lastensuojelutaustaa.

6.4.1 Päiväkodin mahdollisuudet tukea lastensuojelun asiakkaana olevaa lasta

Erityisen tuen tarpeen ilmettyä päiväkodin varhaiskasvattajat alkavat tukea lasta erilaisin tukimuodoin. Varhaiskasvattajat mainitsivat heidän päiväkodin käyttävän seuraavia tukimuotoja (ks. kuvio 4).

Kuvio 4. Päiväkodin mahdollisuudet tukea lastensuojelun piirissä olevaa lasta.

Eryityslastentarhanopettaja. Eryityslastentarhanopettaja mainittiin vastauksissa useita kertoja, ja sen kerrottiin olevan keskeisempiä tukimuotoja.

”No meidän päiväkodissa on tuo kiertävä erityislasterhanopettaja ollu paria päivää viikossa aina tässä ja muutenki kokoajan saatavilla toki että puhelimen soiton päässä..”

Kolmiportaintuki. Eräs varhaiskasvattaja kertoi heillä olevan myös käytössä kolmiportainen tuki, jolla tuetaan lasta yhdessä erityislasterhanopettajan kanssa.

Puheterapeutti ja toimintaterapeutti. Haastateltavat kertoivat tekevänsä yhteistyötä eri terapeuttien kuten puhe- ja toimintaterapeutin kanssa, mahdollistaen päiväkodin tilojen käytön lapsen tuen toteutumiseksi.

Ammattitaitoinen henkilökunta. Varhaiskasvattajat kokivat oman henkilökuntansa ammattitaidon olevan keskeinen osa lapsen erityistä tukea. He olivat myös sitä mieltä, että keskustelu ja esimerkiksi huolen puheeksi otto mahdollisimman monen ammattilaisen kanssa on lapsen tuen kannalta merkittävää.

”No ammattitaitonen henkilökunta on mun mielestä ihan ehdoton, että on niinkun asiasta tietoa ja tälläisiä kun kohdates niin osata ottaa vastahan...”

Ryhmäavustaja. Lisäksi myös ryhmäavustaja on yksi tukimuoto, jonka tarve on suuri silloin, kun ryhmässä on erityistä tukea tarvitseva lapsi (lastensuojelun piirissä oleva lapsi). Lisäapua tarvitaan muun muassa perushoidollisiin tilanteisiin.

”... meillä on avustajia tai nyt tällä hetkellä on yksi päiväkodissa yhteen ryhmään sidottu avustaja mutta että niitä saa tarvittaessa anottua..”

6.5 Vuorovaikutus ja kohtaaminen

Tämän teeman tarkoituksena oli selvittää, näkyykö lastensuojelun piirissä olevan lapsen kohtaamisessa eroavaisuuksia verrattain ei lastensuojelun piirissä olevaan sekä mahdolliset poikkeavuudet lapsen vuorovaikutuksessa.

6.5.1 Lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen kohtaaminen

Haastateltaville esitettiin kysymys: Millaisia eroavaisuuksia mahdollisesti näkyy lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen kohtaamisessa verrattain ei lastensuojelun piirissä olevaan lapseen? Vastajat olivat kaikki sitä mieltä, että kaikki lapset kohdataan tasa-arvoisesti eikä eroavaisuuksia pitäisi olla lainkaan. Erään haastateltavan mukaan varhaiskasvattajan ei tulisi myöskään leimata lasta.

”Mä oon sitä mieltä että ei se ei kohtaamisessa pitäis näkyä mitään, min-käänlaisia eroavaisuuksia, vaan kaikki pitäis kohdata saman arvoisina lapsina..”

”...Mä laitoin vaan lyhyesti et ei pitäis näkyä millään lailla..”

”Kyllä siitä lähdetään että kaikki on niinku samalla viivalla.”

” No tuota sitte mun mielestä on tärkeätä että suhtaudutaan siihen lapseen ihan samoi kun muihinkin lapsiin ettei siitä tehdä.. Niin sanotusti leimata...”

6.5.2 Lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen vuorovaikutus

Viimeisessä kysymyksessä haluttiin selvittää: Miten lapsen vuorovaikutuksessa näkyvät mahdolliset poikkeavuudet suhteessa muihin lapsiin? Osa vastaajista oli sitä mieltä, että lastensuojelun piirissä oleva lapsi on vuorovaikutustilanteessa usein helposti arempi tai luottaa liiankin helposti aikuiseen. Eräs haastateltava oli puolestaan sitä mieltä, että lapsen vuorovaikutuksessa poikkeavuudet näkyvät ääripäinä esimerkiksi takertuu huomattavasti enemmän aikuiseen kuin muut lapset tai välttelee. Vastauksissa mainittiin myös lapsen mahdollinen väkivaltaisuus muita lapsia sekä aikuisia kohtaan. Katsottiin myös, että lapsen voi olla vaikea toimia muiden lasten kanssa muun muassa leikin aikana.

”Niiku liimautunut aikuiseen ja koko ajan juttelee ja kyselee ja on huomi-onhakuinen tai tai niiku sellaisen yhteydenhakuinen ehkä mutta nii nii vai onko se sitte justii se välttelevä joka haluaa niiku pois äkkiä ja olla omissa oloissaan...”

”...Niinkun radikaalimpia ja ääripäitä tavallaan niinku kuitenkin on ne ääripäässä liimaantunu aikuiseen tai sitte iha niiku välttelee...”

”...Se ei niiku kykene siihen saman ikäisten lasten kanssa toimimiseen, leikkimiseen. Se ei pysty ehkä pysty nauttimaan samanlaisista asioista, missä sen ikäisten kuuluis ehkä pystyä nauttimaan...”

” ...saattaa joku tällänen lapsi olla niinkun väkivaltanenki...”

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, millaisia käsityksiä varhaiskasvattajilla on lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen kohtaamisesta päiväkodissa, miten varhaiskasvattajat kohtaavat lastensuojelun piirissä olevan lapsen ja millaista osaamista heillä tulisi olla, kun lapsiryhmässä on hoidettavana tällainen lapsi. Aikaisempaa tutkimusta samasta aiheesta oli todella vähän, joten tavoitteena olikin tuottaa lisätietoa kyseisestä aiheesta, jota jo alalla olevat sekä tulevat varhaiskasvattajat pystyisivät hyödyntämään työssään.

Tutkimukseen osallistui kuusi varhaiskasvattajaa, joista puolet olivat lastentarhanopettajia ja puolet lastenhoitajia. Heille esitettiin yhteensä 11 kysymystä, jotka olivat teemoiteltu eri aihepiirien mukaan. Kaikilla heillä oli kokemusta lastensuojelun piirissä olevista lapsista. Tämä myös näkyi vastauksissa. Varhaiskasvattajien koulutustaustat eivät tuoneet eroavaisuuksia vastauksiin. Yllättävää vastauksissa oli niiden yksimielisyys sekä samanarvoisuuden painottaminen.

Siitä, millaisia ominaisuuksia varhaiskasvattajalla tulisi olla lastensuojelun lasta kohdatessa, ilmeni oletettavastikin positiivisia asioita. Kyseisistä vastauksista erittäin vahvasti nousi esiin sensitiiviseen kasvattajaan yhdistettävät ominaisuudet: herkkyyys ja ymmärrys lasta kohtaan. Varhaiskasvattajan tulisi myös antaa niin sanotusti rajoja ja rakkautta, syventyä lapsen tunnereaktioihin (mahdolliset syyt ja seuraukset) sekä kannustaa. Nämä ominaisuudet varmasti näkyvät myös niin sanotusti ”normaalien” lasten kohdalla, mutta korostuvat tutkimukseen valittujen lasten kohdalla. Lapsi ei osaa välttämättä vielä ilmentää tunteitaan haluamallaan tavalla tai hallita omaa käytöstään, jolloin aikuisen tulee olla tukena ja käydä yhdessä lapsen kanssa tilanteita läpi. Lastensuojelutaustan omaava lapsi ei välttämättä ole koskaan saanut elämäänsä esimerkiksi päivärytmiä, rakkautta ja onnistumisia, jotka jokaiselle lapselle kuuluisi osana normaalia kasvua ja kehitystä. Varhaiskasvattajat kokivat, että heidän tehtävänä on omalta osaltaan tuoda ne lapsen elämään.

Käytännössä edellä mainitut ominaisuudet ilmenivät psyykkisellä tuella kuten syliin ottamisella, aidolla läsnäololla ja kohtaamisella sekä tukemisessa asioissa, missä huomaa lapsen olevan hyvä, jotta lapsi kokisi onnistumisia. Tuki myös sellaisissa asioissa, joidenka huomaa olevan lapselle vaikeita, esim. syöminen, jolloin varhaiskasvattaja ei pakota lasta syömään, vaan antaa hänelle tilaa asiassa kehittymiseen. Eräs varhaiskasvattaja koki olevansa lasta niin, että käänsi keskustelun muuhun aiheeseen lapsen puhuessa vankilassa olevasta isästä muiden lasten kuullen. Tutkijat jäivät miettimään, missä tilanteessa ja kenen kuullen asiasta voidaan keskustella.

Taustatiedon tekeminen koettiin myös tärkeäksi, jotta välttyttäisiin lapsen kannalta epämiellyttäviltä tilanteilta. Lapsen luottamussuhde varhaiskasvattajaa kohtaan kehittyy vähitellen ja ”testaillen”, minkä huomasi myös haastateltavien vastauksissa; asioita suunnitellaan tarkkaan ja pyritään tunnistamaan lapsen antamat merkit, jotka eivät aina ole niin yksiselitteisiä.

Varhaiskasvattajien mukaan tietotaitoa tulisi olla monestakin eri alasta ja aihealueesta. Normaalien sääntöjen ja rajojen sekä perusarkeen liittyvien taitojen hallinta on tärkeää, sekä usein myös haastavaa toteutettaessa lastensuojelun lapsien kanssa. Kasvun ja kehityksen tiedot ovat tärkeitä, jotta voidaan verrata lapsen taitotasoa niin sanottuihin normeihin. Tuloksista voidaankin päätellä, että lastensuojelun asiakkaan ollessa ryhmässä vaatimukset työlle kasvavat ja tuovat työhön tilanteita, joita ei ehkä ennen ole kohdannut.

Kiintymyssuhde yhdistettiin pitkälti lapsen käytökseen ja sen nähtiin olevan joko takertuva tai välttelevä. Näitä malleja selitettiin esim. luottamuksen puutteella ja sillä ettei oltu totuttu olemaan muiden lasten kanssa tekemisissä. Joillakin lapsilla saattoi esiintyä kaikenlaisia kiintymyssuhteita ja voimakkaita tunteiden purkauksia. Tällaisten mallien ilmentyminen arjessa kielii varmasti lapsen aikaisemmista kokemuksista esim. oman vanhemman kanssa. Teoriaosuudessa olemmekin käsitelleet negatiivisävytteisiä kiintymyssuhteita enemmän (jäsentymätön, ristiriitainen ja välttelevä).

Tuloksista kävi ilmi, että lastensuojelun piirissä olevien lasten erityisen tuen tarve voi näyttäytyä muun muassa syrjään vetäytymisenä, tunne-elämän ongelmina, oppimisvaikeuksina, levottomuuksina, ja itsetunto-ongelmina. Varhaiskasvattajien mukaan lapsen ongelmat saattavat myös näkyä fyysisenä olemuksena, kuten huonona ryhtinä. Osa oli sitä mieltä, että lapsi saattaa kantaa maailman murheita hartioillaan ja voida niin psyykkisesti kuin myös fyysisestikin pahoin. Suurin osa vastaajista kuitenkin painotti, että erityisen tuen tarve voi näyttäytyä myös lapsilla, joilla ei ole lastensuojelutaustaa, eikä syy aina ole välttämättä perheessä.

Tuloksista ilmeni päiväkodin erilaiset tukimuodot, joiden avulla päiväkotiki pystyy tukemaan lasta, jolla on erityisen tuen tarve. Tukimuotoja olivat erityislastentarhanopettaja, ammattitaitoinen henkilökunta, ryhmäavustaja, kolmiportainen tuki sekä toiminta- että puheterapeutti. Suurin osa vastaajista oli sitä mieltä, että erityislastentarhanopettajan merkitys on yksi suurimmista ja hänen kanssa ollaan eniten yhteistyössä, kun kyse on erityisen tuen tarpeesta. Vastaajien keskuudessa myös ammattitaitoisen henkilökunnan tärkeys näkyi päivittäisissä toiminnoissa, sillä monet erilaiset tilanteet vaativat henkilökunnalta kykyä toimia parhaalla mahdollisella tavalla. Tulokset osoittavat, että päiväkodissa hyödynnetään moniammatillista työryhmää, johon kuuluvat lapsen erityisen tuen tarpeen mukaiset tahot.

Tutkimustulokset osoittivat, että kaikki lapset kohdataan samanarvoisesti eikä lasten taustan vuoksi saisi olla lainkaan eroavaisuuksia. Varhaiskasvattajat painottivat monessa eri tilanteessa tasa-arvoisuutta sekä sitä, että samanlaisia vaikeuksia saattaa esiintyä lapsilla, joilla ei ole lastensuojelu taustaa.

Vastauksien perusteella lastensuojelun piirissä olevan lapsen vuorovaikutuksessa mahdolliset poikkeavuudet näkyvät usein ääripäinä kuten riippuvaisuutena tai välttelevänä. Vastausten perusteella lapsi on usein pelokkaampi tai vastakohtaisesti liiankin luottavainen aikuista kohtaan. Myös väkivaltaisuus niin aikuisia kuin myös muita leikkikavereita kohtaan on mahdollista. Osa vastaajista koki, että muiden lasten kanssa leikit saattavat tuottaa vaikeuksia lastensuojelun piirissä olevalle

lapselle, sillä kotona ei välttämättä ole leikitty vaan lapsi on joutunut olemaan yksi aikuisista. Varhaiskasvattajat kokivat, että heidän tehtävänä päiväkodissa on tarjota lapselle kuuluva lapsuus, jota ei välttämättä kotoa löydy.

8 POHDINTA

Opinnäytetyön työstäminen alkoi keväällä 2018. Aiheemme alkoi muodostumaan yhteisten kiinnostuksen kohteiden (varhaiskasvatus, kiintymyssuhde ja lastensuojelu) pohjalta. Kun aihe oli jotakuinkin muotoutunut, saimme siihen vielä viimeisen vahvistuksen opinnäytetyömme ensimmäiseltä ohjaajalta, sillä hän innostui aiheesta myös. Vahvistus tuntui hyvältä, sillä tiesimme hänellä olevan paljon tietoa ja kokemusta niin varhaiskasvatuksesta kun lastensuojelustakin. Ohjaajallamme ei ollut tiedossa, että kyseistä aihetta olisi tutkittu koulumme kautta ja mitä enemmän syvennyimme aiheeseen itse, huomasimmekin että täysin samaa aihetta ei oltu tutkittu muutoinkaan juuri ollenkaan.

Opinnäytetyön tekeminen oli antoisaa, mutta myös haasteellista ja työlästä. Se vaati pitkäjänteisyyttä ja kärsivällisyyttä. Aluksi monivaiheinen prosessi tuntui aloitteleville tutkijoille hankalalta. Esimerkiksi tutkimusmenetelmän ja analysointitavan valinta oli vaikeaa, mutta pikkuhiljaa askel askeleelta opinnäytetyö rupesi muotoutumaan sekä selkeytymään. Tutkimusaineiston analysointi oli haastavin ja aikaa vievä prosessi, sillä halusimme olla varmoja siitä, että tulkitsemme vastaukset oikein. Opinnäytetyön tekeminen on kasvattanut ymmärrystä lastensuojelun piirissä olevan lapsen kohtaamisesta päiväkodissa. Tämä opinnäytetyö on ollut kaiken kaikkiaan hyvin palkitseva sekä opettavainen kokemus, jonka kautta olemme saaneet paljon hyödyllistä lisätietoa tulevaan työhön lasten parissa.

Yhteistyömme sujui erittäin hyvin, sillä meillä oli samanlainen käsitys aiheesta. Aloitimme opinnäytetyöprosessin hyvissä ajoin ja teimme sitä säännöllisesti. Tämän vuoksi meidän ei tarvinnut kiirehtiä ja saimme tehdä työtä rauhassa hosome. Molemmat toivat esille omia mielipiteitä sekä ajatuksia, joiden kautta saimme rajattua ja muotoiltua työmme mieluisaksi.

Tutkimuslupa saatiin hyvissä ajoin sekä vapaaehtoiset haastateltavat löytyivät nopeasti. Yhteistyö päiväkodin kanssa sujui hyvin ja aikataulut onnistui juuri niin kuin suunnittelimme. Lähetimme haastattelukysymykset etukäteen haastateltavil-

le, jotta he saivat pohtia vastauksia rauhassa. Valitsimme parihaastattelun, sillä kyseessä ei ollut vastaajien henkilökohtaiset kokemukset ja uskoimme, että se loisi rennomman tunnelman sekä he saisivat tukea toiselta. Haastateltavien mielestä aihe oli mielenkiintoinen ja herätti ajatuksia. Saimme haastateltavista ammattitaitoisen kuvan.

Yleisten tilastojen mukaan lastensuojelun piirissä olevia lapsia on Suomessa yhä enemmän. Tästä kertoo myös varmasti meidän tutkimukssamme se, että jokainen haastateltavamme oli hoitanut lastensuojelun piirissä olevia lapsia. Vaikka meidän tutkimustuloksemme kertovat, että varhaiskasvattajat kohtaavat kaikki lapset kunnioittavasti ja arvostavasti, tulisi mielestämme aihetta sivuavia koulutuksia järjestää ammattilaisille säännöllisesti. Myös enempi yhteistyö lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen välillä voisi avartaa puolin ja toisin käsityksiä työkentistä ja tavoitteista. Molemmat kun kuitenkin tekevät töitä lapsen edun parhaaksi.

Sosionomikoulutuksen omaavalla varhaiskasvattajalla on siinä mielessä se etu, että hän tuntee niin varhaiskasvatuksen, kun lastensuojelun työkenttää ja on saattanut jopa työskennellä molemmilla puolilla. Näin ollen lapsen kohtaaminen ja tukeminen sekä yhteistyö lastensuojelun ja perheen suuntaan voi olla luontevampaa.

Jatkossa aihetta voisi tutkia esimerkiksi seuraavanlaisesti: kuinka yleistä on, että lapsi, jolla on lastensuojelun asiakkuus, on hoidossa päiväkodissa tai miten varhaiskasvattajien käsitykset tällaisen lapsen kohtaamisesta ovat muuttuneet vuosikymmenten aikana? Mietimme myös, miten meidän tutkimuksemme vastaukset olisivat muuttuneet, jos oltaisiinkin kysytty lasten vanhemmilta/sijaisvanhemmilta, miten he kokevat varhaiskasvattajien kohtaavan heidän lapsensa. Olemme olleet tutkimukssamme kiinnostuneita lapsen vuorovaikutuksesta ja sen ilmenemisestä. Jatkossa voisi kumminkin keskittyä enemmän lapsen leikkitaitoihin ja niissä mahdollisesti ilmeneviin haasteisiin.

LÄHTEET

Ahonen, L. 2015. Varhaiskasvattajan toiminta päiväkodin haastavissa kasvatustilanteissa. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteiden yksikkö. Väitöskirja. <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/98158/978-951-44-9971-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Bardy, M. 2013. Lastensuojelun ytimissä. Juvenes Print- Suomen Yliopisto paino Oy. Tampere. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104421/URN_ISBN_978-952-245-853-7.pdf?sequence=1

Cassidy, J. & Shaver, P.R. 2008. Handbook of attachment: theory, research, and clinical applications. New York: Guilford Press cop.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Gaudeamus Helsinki University Press. Helsinki.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki.

Kainulainen, A. 2007. Päivähoito lapsen avoimuollollisena tukitoimena. https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/18216/URN_NBN_fi_jyu-2007273.pdf?sequence=1

Kallila, M. 2008. Kato mua! Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa? Helsinki. Gaudeamus Helsinki Univeristy Press.

Kanninen, K. & Sigfrids, A. 2012. Tunne minut! Turva ja tunteet lapsen silmin. PS-kustannus.

Karila, K. 2013. Varhaiskasvatuksen pedagogiikka. Tampere. Vastapaino.

Keltikangas-Järvinen, L. 2012. Pienen lapsen sosiaalisuus. Helsinki. WSOY.

Kempele. 2015. Kasvun ja oppimisen tuki varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. Opas vanhemmille. <https://www.kempele.fi/media/tiedostot/varhaiskasvatus-ja-opetus/varhaiskasvatus/kasvun-ja-oppimisen-tuki-30-9-2015.pdf>

Kerava. 2018. Kasvun ja kehityksen tukeminen varhaiskasvatuksessa. <https://www.kerava.fi/palvelut/Sivut/Lapsen-tukeminen-varhaiskasvatuksessa.aspx>

Kolmiportainen tuki varhaiskasvatuksessa- Keuruun kaupungin varhaiskasvatus. 2018.

<https://peda.net/opetussuunnitelma/ksops/keuruops/eo/5lkjot2/ppa/kjotjpk2:file/download/7ce6c22cf05a351c2f41e5c113aea0965e552fd8/Kasvun%20ja%20oppimisen%20tuen%20järjestämisen%20periaatteet%20Keuruulla.pdf>

KvaliMOTV. 2018. Litterointi http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_2_1.html

KvaliMOTV. 2018. Sisällönanalyysi. http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_2.html

L13.4.2007/417. Lastensuojelulaki. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 6.3.2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

L540/2018. Varhaiskasvatustilaki. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 30.08.2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>

Lönnbäck, M. 2012. Lapsella on oikeus osallisuuteen ja vaikuttamiseen. Sosiaalityön Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

Opetushallitus. 2016. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Viitattu 26.2.2018. http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf

Opetushallitus. 2015. VASU2017. Opetushallituksen ajatuksia varhaiskasvatussuunnitelman perustetyöstä. http://www.oph.fi/download/171438_vasu_2017.pdf

Peda. 2017. Petäjäveden varhaiskasvatussuunnitelma 2017. <https://peda.net/opetussuunnitelma/ksops/vasu-2017-petajavesi/5/5ttv>

Piironen-Malmi, U. & Strömberg, S. 2008. Välittämisen pedagogiikka. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Keuruu.

Rautiainen, A. 2016. Mitä on varhaiskasvatuksen pedagogiikka? Viitattu 27.2.2018. http://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/opetussuunnitelmien_ja_tutkintojen_perusteet/varhaiskasvatus/103/0/mita_on_varhaiskasvatuksen_pedagogiikka

Rusanen, E. 2011. Hoiva, kiintymys ja lapsen kehitys. Finn Lectura.

Sinkkonen, J. & Tervonen-Arnkil, K. 2015. Lapsi uusissa oloissa. Kustannus Oy Duodecim. Helsinki.

Taskinen, S. 2010. Lastensuojelulain soveltaminen. WSOYpro Oy. Helsinki.

THL. 2016. Lastensuojelun käsikirja. Työprosessit. Mitä on lastensuojelu? Viitattu 28.2.2018. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu>

THL 2016. Lapsen osallisuus. Lastensuojelun käsikirja. Työprosessi. Viitattu 28.2.2018. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lasten-osallisuus>

THL 2017. Varhaiskasvatus. Peruspalvelut. Viitattu 26.2.2018. <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/varhaiskasvatuspalvelut>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Hansaprint Oy. Vantaa.

Unicef. YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista. https://unicef.studio.craman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf

Välivaara, C. 2010. Ihmeet tapahtuvat arjessa! -kiintymyssuhteissaan traumatisoituneiden lasten tukeminen varhaiskasvatuksessa. Pesäpuu ry. Viitattu 6.6.2018. https://pesapuu.fi/wp-content/uploads/2018/03/traumatisoitunut_lapsi_varhaiskasvatuksessa.pdf

LIITE 1

TEEMAHAASTATTELURUNKO

TAUSTATIETOA

1. Oletko työskennellyt lapsiryhmässä, jossa on lastensuojelun piirissä olevia lapsia?
2. Millaisissa tilanteissa varhaiskasvattajan tulee olla tietoinen lapsen ja perheen mahdollisesta lastensuojelutaustasta?

VARHAISKASVATTAJAN OMINAISUUDET JA OSAAMINEN

3. Millaisia ominaisuuksia varhaiskasvattajalla tulisi olla lastensuojelun asiakasta kohdatessa?
4. Miten kyseiset ominaisuudet ilmenevät käytännön tilanteissa?
5. Millaista tietotaitoa lastentarhanopettaja tarvitsee?
6. Miten itse määrittelisit käsitteen sensitiivinen kasvattaja?

KIINTYMYSSUHDE

7. Millaisena lapsen kiintymyssuhde näyttäytyy?

ERITYISEN TUEN TARVE

8. Miten erityisen tuen tarve tällaisella lapsella voi mielestäsi ilmetä?
9. Millaisia mahdollisuuksia päiväkodillanne on tukea tällaista lasta?

VUOROVAIKUTUS JA KOHTAAMINEN

10. Millaisia eroavaisuuksia mahdollisesti näkyy lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen kohtaamisessa verrattaen ei lastensuojelun piirissä olevaan lapseen?
11. Miten lapsen vuorovaikutuksessa näkyvät mahdolliset poikkeavuudet suhteessa muihin lapsiin?